

LIBER QUADRAGESIMUS QUARTUS.

q. 81 l. 30

I.

R DE EXCEPTIONIBUS PRAESCRIPTIONIBUS ET PRAE- ~~ES~~ IUDICIIS R

- 1 UPLANUS libro quarto ad edictum. Agere etiam is uidetur, qui exceptione B. 51, 1, 1 E utitur: nam reus in exceptione actor est. 6
- 2 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum. Exceptio dicta est quasi quae- B. 51, 1, 2 E dam exclusio, quae opponi actioni cuiusque rei solet ad excludendum id, quod in intentionem condemnationem deductum est. Replicationes nihil aliud sunt quam B. 51, 1, 3 exceptiones, et a parte actoris ueniunt¹: quae quidem ideo necessariae sunt, ut exceptions 10 excludant: semper enim replicatio idcirco obicitur, ut exceptionem oppugnet. Illud tenendum est omnem exceptionem uel replicationem exclusoriam esse: exceptio actorem excludit, 15 replicatio reum. Sed et contra replicationem solet dari triplicatio, et contra triplicationem rursus et deinceps multiplicantur nomina², dum aut reus aut actor obicit. Sane sole- B mus dicere quasdam exceptiones esse dilatorias, quasdam peremptorias: ut puta dilatoria 15 est exceptio, quae differt actionem, ueluti procuratoria exceptio dilatoria est: nam qui dicit non licere procuratorio nomine agi, non prorsus item initiatitur, sed personam uitiat. 20
- 3 GAIUS libro primo ad edictum prouinciale. Exceptiones aut perpetuae et per- B. 51, 1, 4 E emptoriae sunt aut temporales et dilatoriae. perpetuae atque peremptoriae sunt, quae semper locum habent nec uitari possunt, qualis est doli mali³ et rei iudicatae et si quid 25 contra legem senatusue consultum factum esse dicetur, item pacti conuenti perpetui, id est ne omnino pecunia petatur. temporales atque dilatoriae sunt, quae non semper locum habent, sed uitari possunt, qualis est pacti conuenti temporalis, id est ne forte intra quinquennium ageretur: procuratoriae quoque exceptiones dilatoriae sunt, quae uitari possunt⁴. 30
- 4 PAULUS libro licensimo ad edictum. In pupillo, cui soluta est debita pecunia B. 51, 1, 5 E sine tutoris auctoritate, si quaeratur, an doli exceptione summoueri debeat, illud tempus inspicitur, an pecuniam uel ex ea aliquid habeat, quo petit. 35
- 5 IDEM libro octavo decimo ad edictum. Is, qui dicit se iurasse, potest et aliis B. 51, 1, 6 E exceptionibus uti cum exceptione iurisiurandi uel aliis solis⁵: pluribus enim defensionibus uti permittitur. 40
- 6 IDEM libro septuagensimo primo ad edictum. Si rem legatam petat legatarius, B. 51, 1, 7 E F(XYMO C)

¹ exceptiones a parte actoris (*del. et et* ueniunt)? ² multiplicantur nomina *del.* ³ et metus *ins.* (*u. i.*) ⁴ quae uitari possunt *del.* ⁵ uel aliis solis *del.*

6 exceptione] exactione *F¹* 7 quasi] quali *F²* 8 quae 'inter' opponi *F³*, quae interponi XYMO C | ad excludendum] XYMO C cum *B* (*Anon.*): ἡ παραγράφη ἀποκλείειν εἰώθε τὰ ἐν τῇ ἐπιτάσει καὶ τῇ καταδίκῃ κατενήγμένα, ad cludendum *F⁴* 11 tenendim *F⁵* 13 triplicatio et contra triplicationem (duplicatio *ins. O⁶*) rursus (quadruplicatio *ins. M⁷*)] FXYM⁸O, du-

plicatio et contra duplicationem triplicatio rursus *C*, inc. *M⁹* 18 et perempt.] aut p. *F²* 20 doli mali et metus et rei iudicatae *uidetur legisse Graeci*: ως ἡ τοῦ δόλου παραγράφη καὶ ἡ τοῦ φόβου καὶ ἡ περὶ πράγματος κεκριμένο *B* (*Anon.*) 21 lege's¹ senatusue *F²* 27 in'spicitur *F³*

de dolo testatoris excipitur: nam sicut heres, qui in uniuersum ius succedit, summouetur exceptione, ita et legatarius debet summoueri quasi unius rei successor.

7 IDEM libro tertio ad Plautium. Exceptiones, quae personae cuiusque cohae- [B.51,1,8] E
rent, non transeunt ad alios, ueluti ea¹ quam socius habet exceptionem 'quod facere pos-
sit', uel parens patronusue, non competit fideiussori: sic mariti fideiussor post solutum 5

¹ matrimonium datus in solidum dotis nomine condemnatur. Rei autem cohaerentes ex-
ceptiones etiam fideiussoribus competit, ut rei iudicatae, doli mali, iurisurandi, quod metus
causa factum est. igitur et si reus pactus sit in rem, omnimodo competit exceptio fidei-
ussori. intercessionis quoque exceptio, item quod libertatis oneranda causa petitur, etiam
fideiussori competit. idem dicitur et si pro filio familias contra senatus consultum quis 10
fideiusserit, aut pro minore uiginti quinque annis circumscripto: quod si deceptus sit in
re, tunc nec ipse ante habet auxilium, quam restitutus fuerit, nec fideiussori danda est
exceptio.

8 IDEM libro quarto decimo ad Plautium. Nemo prohibetur pluribus exceptio- [B.51,1,9] E
nibus uti, quamuis diuersae sunt. 15

9 MARCELLUS libro tertio digestorum. Non utique existimatur confiteri de in- [B.51,1,9] E
tentione aduersarii is quocum agitur, quia exceptione utitur.

10 MODESTINUS libro duodecimo responsorum. | Modestinus respondit: res inter [B.51,1,10] E f. 304'
alios iudicata aliis non obest², nec si is, contra quem iudicatum est, heres extiterit ei,
contra quem nihil pronuntiatum est, hereditariam ei litem inferenti praescribi ex ea sen- 20
tentia posse, quam proprio nomine disceptans, antequam heres extiterit, exceptit.

11 IDEM libro tertio decimo responsorum. Qui adgnitis instrumentis, quae uera [B.51,1,11] E
casent, soluit post sententiam iudicis, quaero, si postea cognita rei ueritate et repertis falsis
instrumentis accusare uelit et probare falsa esse instrumenta, ex quibus conueniebatur, cum
instrumentis subscriperat ex praecepto sive interlocutione iudicis, an prae scriptio ei op- 25
poni possit? cum et principalibus constitutionibus manifeste cauetur, etsi res iudicata esset
ex falsis instrumentis, si postea falsa inueniantur, nec rei iudicatae prae scriptio opposi-
tur. Modestinus respondit ob hoc, quod per errorem solutio facta est³ uel cautio de soluendo
interposita proponitur ex his instrumentis, quae nunc falsa dicuntur, prae scriptio locum
non esse. 30

12 ULPIANUS libro trigensimo octavo ad edictum. Generaliter in prae iudiciis is [B.51,1,12] S
actoris partes sustinet, qui habet intentionem secundum id quod intendit⁴.

13 IULIANUS libro quinquagensimo digestorum. Si post litem de hereditate con- [B.51,1,13] S
testatam res singulae petantur, placet non obstare exceptionem 'quod prae iudicium heredi-
tati non fiat': futuri enim iudicii, non facti nomine huiusmodi exceptiones comparatae sunt. 35

14 ALFENUS UARUS libro secundo digestorum. Filius familias peculiarem ser- [B.51,1,14] S
uum uendidit, pretium stipulatus est: is homo redhibitus et postea mortuus est. et pater
eius⁵ pecuniam ab emptore petebat, quam filius stipulatus erat. placuit aequum esse in
factum exceptionem eum obicere: 'quod pecunia ob hominem illum expromissa est, qui
'redhibitus est'. 40

15 IULIANUS libro quarto ad Urseum Ferocem. Aduersus exceptionem iurisiu- [B.51,1,15] S
F(XYMO)

¹ ea del. ² res ... obest del. ³ est del. ⁴ intenditur? ⁵ et pater eius] pater?

1 de] F², ut de F²: ἐκβάλλεται δόλου παρα-
γράφη ... ἐφ' ω δόλον οὐ διαθέμενος ἐποίησε
B (Anon.): potest fuisse ut de dolo [ipsius ita
de dolo] testatoris 3 coherent F 11 sit
in re] F, non sit iure XYMO: iure legit
etiam Anonymous uertens ei δὲ νομίμως περιε-
γράφη B 14 prohibe'ntur F² 15 sint F²
16 digestorum] diuersorum F² 17 aduer-
sarii is] scripsi secundum B (Anon.): οὐ πάν-
τως οὐ παραγράφωνος δοκεῖ συντίθεσθαι τῷ

ἐπιτάσει τοῦ ἀντιδίκου, aduersarius F 23 cog-
nito F² | reperti's' F² 25 ex] et F² 35 futuri
enim iudicii, non facti nomine] περὶ τῆς μελ-
λούσης κίνησθαι, οὐ μὴ τῆς κίνησθείσης (ἀγωγῆς)
B (Anon.) 36 alfenus F 37 his 'h'omo F² |
est et] est ei F² 38 placuit aequum esse
in factum exceptionem eum obicere] οὐ κέχρη-
μαι περὶ τῆς ἀπαίτησεως τῆς τιμῆς παραγράφη
B (Anon.) male

- randi replicatio doli mali non debet dari, cum praetor id agere debet, ne de iure iurando cuiusquam quaeratur.
- 16 AFRICANUS libro nono quaestionum. Fundum Titianum possides, de cuius [B. 51, 1. 16] S proprietate inter me et te controversia est, et dico praeterea uiam ad eum per fundum Sempronianum, quem tuum esse constat, deberi. si uiam petam, exceptionem 'quod prae- 5 iudicium praedio non fiat' utilem tibi fore putauit, uidelicet quod non aliter uiam milii deberi probaturus sim, quam prius probauerim fundum Titianum meum esse.
- 17 PAULUS libro septuagensimo ad edictum. Sed si ante uiam, deinde fundum [B. 51, 1. 17] E Titianum petat, quia et diuersa corpora sunt et causae restitutionum dispare, non nocet ¹⁰ exceptio¹.
- 18 AFRICANUS libro nono quaestionum. Fundi, quem tu proprium tuum esse [B. 51, 1. 18] S dicas, partem a te peto et uolo simul indicio quoque communi diuidendo agere sub eodem iudice: item si eius fundi, quem tu possideas et ego proprium meum esse dicam, fructus condicere tibi uelim: quaesitum est an exceptio 'quod praeiudicium fundo partie eius non fiat' obstet an deneganda sit. et utrubique putat interuenire praetorem debere nec per- 15 mittere petitori, priusquam de proprietate constet, huiusmodi iudiciis experiri.
- 19 MARCIANUS libro tertio decimo institutionum. Omnes exceptiones, quae reo [B. 51, 1. 19] S competunt, fideiussori quoque etiam inuitu reo competunt.
- 20 PAULUS libro singulari de conceptione formularum. Exceptiones opponuntur [B. 51, 1. 20] S aut quia factum sit quod fieri oportet, aut quia factum sit quod fieri non oportuit, aut quia factum non sit quod fieri debuerat. quia factum est, quod fieri oportuit, datur exceptio ²⁰ rei uenditae et traditae et rei iudicatae: quia factum est, quod fieri non oportuit, datur exceptio doli mali: quia non factum est, quod fieri debuit, ut bonorum possessionis non datae.
- 21 NERATIUS libro quarto membranarum. Rei maioris pecuniae praeiudicium [B. 51, 1. 20] S fieri uidetur, cum ea quaestio in iudicium dederit, quae uel tota uel ex aliqua parte ²³ communis est quaestioni de re maiori.
- 22 PAULUS libro singulari de uariis lectionibus. Exceptio est condicio, quae [B. 51, 1. 21] S modo eximit reum damnatione, modo minuit damnationem. Replicatio est con- [B. 51, 1. 15] ²³ traria exceptio, quasi exceptionis exceptio.
- 23 LABEO libro sexto pithanon a Paulo epitomatorum. Paulus: si quis statuam [B. 51, 1. 22] A in municipio ea mente posuit, ut ea municipii esset, et eam petere uult, excludi eum oportet praescriptione in factum data.
- 24 HERMOGENIANUS libro sexto iuris epitomarum. Filius familias exceptionem [B. 51, 1. 23] P iuris iurandi patri quaerit, si eum dare non oportere iurauerit.

II.

R DE EXCEPTIONE REI IUDICATAE R

ESP

- 1 ULPIANUS libro secundo ad edictum. Cum res inter alios iudicatae nullum [B. 51, 2. 1] E aliis praeiudicium faciant, ex eo testamento, ubi libertas data est² uel legato agi potest, licet ruptum, uel irritum aut non iustum dicatur testamentum: nec si superatus fuerit legatus, praeiudicium libertati fit.
- 2 IDEM libro tertio decimo ad edictum. Qui cum herede eius [Iul. D. 44, 7, 14. B. 51, 2. 2] E egit, qui filium³ praeterierat, et exceptione summotus est 'ac si non in ea causa sint tabulae testamenti, ut contra eas bonorum possessio dari possit': omittente emancipato filio F(XYMOC)

¹ rei iudicatae debuit addi (Cuiacius: cf. 44, 2, 12. 14 pr.) ² uel legatum, de libertate em-
³ emancipatum ins. (cf. u. 43)

7 probaberim F 8 l. 17 continuatur antecedenti F 9 petat] F¹, petam F² cum B (Anon.): κινήσω 22 et rei iudicatae om. F¹ 31 eam] eum F¹ 38 ex eo testamento ubi libertas data est uel legato (legatum X² Y MOC seq.) εάν ἐλεγθερία ἐν διαθήκῃ ή ληγάτῳ κατελειφθῇ, καὶ οὐτινός ὁ ληγατάριος, ... οὐ βλάπτεται η ἐλεγθερία B (Anon.)

bonorum possessionem non inique restituetur, ut agat cum herede: et ita Julianus libro quarto digestorum scripsit.

3 IDEM libro quinto decimo ad edictum. Julianus libro tertio di- [cf. l. 7 § 4 h. t. B. 51, 2, 8] E gestorum respondit exceptionem rei iudicatae obstare, quotiens eadem quaestio inter easdem personas reuocatur: et ideo et si singulis rebus petitis hereditatem petat uel contra, 5 exceptione summouebitur.

4 IDEM libro septuagensimo secundo ad edictum. Rei iudicatae exceptio tacite [B. 51, 2, 4] E continere uidetur omnes personas, quae rem in iudicium deducere solent.

5 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum. De eadem re agere uidetur [B. 51, 2, 5] E et qui non eadem actione agat, qua ab initio agebat, sed etiam si alia experiatur, de eadem 10 tamen re: ut puta si quis mandati acturus, cum ei aduersarius iudicio sistendi causa promisisset, propter eandem rem agat negotiorum gestorum uel condicat, de eadem re agit. recteque ita definitur eum demum 'de ea re' non agere, qui prorsus rem ipsam non persequitur: ceterum cum quis actionem mutat et experitur, dummodo de eadem re experiatur, 15 et si diuerso genere actionis quam instituit, uidetur 'de ea re' agere.

6 PAULUS libro septuagensimo ad edictum. Singulis controversiis singulas [B. 51, 2, 6] E actiones unumque iudicati finem sufficere probabili ratione placuit, ne aliter modus litium multiplicatus summa atque inexplicabilem faciat difficultatem, maxime si diuersa pronuntiantur. parere ergo exceptionem rei iudicatae frequens est. 19

7 ULPIANUS libro septuagensimo quinto ad edictum. Si quis, cum totum pe- [B. 51, 2, 7] E tisset, partem petat, exceptio rei iudicatae nocet, nam pars in toto est: eadem enim res accipitur et si pars petatur eius, quod totum petitum est. nec interest, utrum in corpore hoc quaeratur an in quantitate uel in iure. proinde si quis fundum petierit, [cf. l. 18 h. t.] deinde partem petat uel pro diuiso uel pro indiuiso, dicendum erit exceptionem obstare. proinde et si proponas mihi certum locum me petere ex eo fundo, quem peti, obstabit 25 exceptio. idem erit probandum et si duo corpora fuerint petita, mox alterutrum corpus petatur: nam nocebit exceptio. || item¹ si quis fundum petierit, mox arbores excisas ex eo f. 305' fundo petat, aut insulam petierit, deinde aream petat, uel tigna uel lapides petat: item si

1 nauem petiero, postea singulas tabulas uindicem: ² si ancillam praegnatem petiero et post item contestatam conceperit et³ pepererit, mox partum eius petam: utrum idem petere 30 uideor an aliud, magnae quaestio[n]is est. et quidem ita definiri potest totiens eandem rem agi, quotiens apud iudicem posteriorem id quaeritur, quod apud priorem quaesitum est.

2 In his igitur fere omnibus exceptio nocet: sed in cementis et tignis diuersum est: nam is, qui insulam petit, si cements uel tigna uel quid aliud⁴ suum petat, in ea condicione est, ut uideatur aliud petere: etenim cuius insula est, non utique et cements sunt: denique ea, 35

3 quae iuncta sunt aedibus alienis, separata dominus uindicare potest. De fructibus eadem quaestio est et de partu: haec enim nondum erant in rebus humanis, sed ex ea re sunt, quae petita est: magisque est, ut ista exceptio non noceat⁵. plane si in restitutionem uel fructus uel etiam partus uenerunt aestimative sunt, consequens erit dicere exceptionem

4 obiciendam. Et generaliter, ut Julianus definit, exceptio rei iudicatae obstat, [cf. l. 8 h. t.] 40 quotiens inter easdem personas eadem quaestio reuocatur uel alio genere iudicii. et ideo si hereditate petita singulas res petat uel singulis rebus petitis hereditatem petat, exceptione 5 summuuebitur. Idem erit probandum et si quis debitum petierit a debitore hereditario,

F(XYMO)

¹ item del. ² item ins. ³ conceperit et del. ⁴ inde ins. ⁵ ordina sic: de fructibus eadem quaestio est et de partu: magisque est, ut ista exceptio non noceat. haec enim nondum erant in rebus humanis, sed ex ea re sunt, quae petita est.

10 qua] quo F² 13 de ea re] scripsi, de re F, de eadem re XYMO, de re eadem Y 16 controversiis F² 19 iudicatae F² 25 obstatuit F² 27 excissas F² 28 aut insulam petierit deinde aream petat om. F² 30 pererit F²: perierit uidetur legisse An-

nymus ita uertens: ἐὰν κινήσω περὶ δούλης ἔρκυον (cod. συγκύον) καὶ τεκούσα ἀποθάνῃ B 34 uel tigna F² 35 o'l'ementa F² 36 dominos F² 37 hamanis F² 38 non noceat] FXY, petitioni (petitionibus M^o?) non noceat MOC

- deinde hereditatem petat, uel contra si ante hereditatem petierit et postea debitum petat: nam et hic obstabit exceptio: nam cum hereditatem peto, et corpora et actiones omnes, quae in hereditate sunt, uidentur in petitionem deduci.
- 8 IULIANUS libro quinquagensimo primo digestorum. Item parte fundi petita ^{si} [B. 51, 2, 8] familiae herciscundae uel communi diuidendo agit, aequa exceptione submouebitur.
- 9 ULPIANUS libro septuagensimo quinto ad edictum. Si a te hereditatem petam, [B. 51, 2, 9] cum nihil possideres, deinde, ubi cooperis aliquid possidere, hereditatem petam, an noceat exceptio ista? et putem, siue fuit iudicatum hereditatem meam esse, siue aduersarius¹, 1 quia nihil possidebat, absolutus est, non nocere exceptionem. Si quis fundum, quem putabat se possidere, defenderit, mox emerit: re secundum petitorem indicata an restituere cogatur? et ait Neratius, si actori iterum petenti obiciatur exceptio rei indicatae, replicare 2 eum oportere de re secundum se indicata. Iulianus scribit exceptionem rei indicatae a persona auctoris ad emptorem transire solere, retro autem ab emptore ad auctorem reuerti non debere. quare si hereditariam rem uendideris, ego eandem ab emptore petiero et uicero, petenti tibi non opponam exceptionem 'at si ea res indicata non sit inter me et eum, cui uendidisti'.
- 10 IULIANUS libro quinquagensimo primo digestorum. Item si uictus fuero, tu [B. 51, 2, 9] aduersus me exceptionem non habebis.
- 11 ULPIANUS libro septuagensimo quinto ad edictum. Si mater filii impuberis [B. 51, 2, 10] defuncti ex senatus consulto bona uindicauerit idcirco, quia putabat rupto patris eius testamento neminem esse substitutum, uictaque fuerit, quia testamentum patris ruptum non erat, postea autem apertis pupillaribus tabulis apparuit non esse ei substitutum: si peteret rursus hereditatem, obstaturam exceptionem rei indicatae Neratius ait. ego exceptionem obesse ei rei indicatae non dubito: sed ex causa succurrentum erit ei, quae unam tantum 1 causam egit rupti testamenti. Denique et Celsus scribit, si hominem petiero, quem ob ²⁵ eam rem meum esse existimau, quod mihi traditus ab alio est, cum is ³⁰ ex hereditaria ^{1, 26} 2 causa meus esset, rursus petenti mihi obstaturam exceptionem. Si quis autem petat fundum suum esse eo, quod Titius eum sibi tradiderit, si postea alia ex causa petat causa ³ adiecta, non debet summoueri exceptione. Item Iulianus scribit: cum ego et tu heredes Titio exstissemus, si tu partem fundi, quem totum hereditarium dicebas, a Sempronio ²⁶ petieris et uictus fueris, mox eandem partem a Sempronio emero, agenti tibi mecum familiae herciscundae exceptio obstabit, quia res indicata sit inter te et uenditorem meum: nam et si ante² eandem partem petissem et agerem familiae herciscundae, obstaret exceptio 4 quod res indicata sit inter me et te'. Eandem causam facit etiam origo petitionis³. certum si forte petiero fundum uel hominem, mox alia causa noua post petitionem mihi ³⁵ accesserit, quae mihi dominium tribuat, non me repellat ista exceptio, nisi forte intermissum dominium in medio tempore rediit quodam postliminio. quid enim, si homo, quem petieram, ab hostibus fuerit captus, mox postliminio receptus? hic exceptione summouebor, quia eadem res esse intellegitur. at si ex alia causa dominium fuerim nactus, non nocebit exceptio: et ideo si forte sub condicione res legata mihi fuerit, deinde medio tempore ad- ⁴⁰ quisito dominio petam, mox existente condicione legati ⁴¹ rurus petam, putem exceptionem 5 non obstare: alia enim causa fuit prioris dominii, haec noua nunc accessit. Itaque acquisitum quidem postea dominium aliam causam facit. mutata autem opinio petitoris non facit. ut puta opinabatur ex causa hereditaria se dominium habere: mutauit opinionem et *F(XYMOC)*

¹ si fuit iudicatum hereditatem meam esse, si aduersarius? ² ante] a te (u. i.)? ³ origo petitionis] origo ante petitionem?

2 et actiones] exactiones *F*¹ 4 si] *XYMOC*, om. *F*: ὁ ἐνάγων ἐνὶ μέρει ἀρποῦ κινῶν ἔτερον κ. τ. λ. *B* (*Anon.*) 7 petam an] *F*², petas si an *F*³ 15 at] sic nec quicquam em. *F* 19 filii's impub. *F*⁴ 20 patri's *F*⁵ 23 ob-

staturum *F* 24 obesse 'ei' rei *F*⁶ | quae] que *F* 26 hereditaria *F*⁷ 27 me'i'us *F*⁸ | obstaturum *F*⁹ 32 herciscundae *F*¹⁰ | ob- stauit *F* 33 ante] *F*, a te *XYMOC* | herciscundae *F*¹¹

- coepit putare ex causa donationis: haec res non parit petitionem nouam: nam qualemque et undecumque dominium adquisitum habuit, vindicatione prima in iudicium deduxit.
- 6 Si quis iter petierit, deinde actum petat, puto fortius defendendum aliud uideri tunc petitum, aliud nunc, atque ideo exceptionem rei iudicatae cessare. Hoc iure utimur, ut ex parte actoris in exceptione rei iudicatae hae personae continerentur, quae rem in iudicium deducunt: inter hos¹ erunt procurator, cui mandatum est, tutor, curator furiosi uel pupilli, actor municipum: ex persona autem rei etiam defensor numerabitur, quia aduersus defensorem qui agit, item in iudicium deducit. Si quis hominem a filio familias petierit, deinde eundem a patre petat, locum habet haec exceptio. Si egere cum uicino aquae pluviae arcendae, deinde alteruter nostrum praedium uendiderit et emptor agat uel cum eo agatur, haec exceptio nocet, sed de eo opere, quod iam erat factum, cum iudicium acciperetur.
- 10 Item si rem, quam a te petierat, Titius pignori Seio dederit, deinde Seius pigneratia aduersus te utatur, distinguendum erit, quando pignori dedit Titius: et si quidem antequam peteret, non oportet ei nocere exceptionem: nam et ille petere debuit et ego saluam habere debeo pigneraticiam actionem. sed si postea quam petit, pignori dedit, magis est, ut 15 noceat exceptio rei iudicatae.
- 12 PAULUS libro septuagesimo ad edictum. Cum quaeritur, haec exceptio nocet [B. 51, 2, 11] E nec ne, inspiciendum est, an idem corpus sit,
- 13 UPIANUS libro septuagensimo quinto ad edictum. quantitas [cf. l. 7 pr. h. t. B. 51, 2, 11] E eadem, idem ius,
- 14 PAULUS libro septuagensimo ad edictum. et an eadem causa petendi et ea- [B. 51, 2, 11] E dem condicio personarum: quae nisi omnia concurrunt, alia res est. idem corpus in hac exceptione non utique omni pristina qualitate uel quantitate seruata, nulla adiectione de- 1 minutione facta, sed pinguis pro communi utilitate accipitur. Qui, cum par- [B. 51, 2, 12] E tem usus fructus haberet, totum petit, si postea partem adrescentem petat, non summo- 25 f. 306' uetur exceptione, quia usus fructus non portioni, sed homini adrescit. || Actiones in per- sonam ab actionibus in rem hoc differunt, quod, cum eadem res ab eodem mihi debeatur, singulas obligationes singulae causae sequuntur² nec ulla earum alterius petitione uitiatur: at cum in rem ago non expressa causa, ex qua rem meam esse dico, omnes causae una petitione adprehenduntur. neque enim amplius quam semel res mea esse [D. 50, 17, 159] 30 potest, saepius autem deberi potest. Si quis interdicto egerit de possessione, postea [D] in rem agens non repellitur per exceptionem, quoniam in interdicto possessio, in actione proprietas uertitur.
- 15 GAIUS libro trigensimo ad edictum prouinciale. Si inter me et te contro- [B. 51, 2, 13] E uersia de hereditate sit et quasdam res ex eadem tu possides, quasdam ego: nihil uetat 35 et me a te et inuicem te a me hereditatem petere. quod si post rem iudicatam a me petere cooperis, interest, utrum meam esse hereditatem pronuntiatum sit an contra: si meam esse, nocebit tibi rpi iudicatae exceptio, quia eo ipso, quod meam esse pronuntiatum est, ex diuerso pronuntiatum uidetur tuam non esse: si uero meam non esse, nihil de tuo iure iudicatum intellegitur, quia potest nec mea hereditas esse nec tua.
- 40
- 16 IULLIANUS libro quinquagensimo primo digestorum. Evidenter enim inquis- [B. 51, 2, 14] *S simum est proficere rei iudicatae exceptionem ei, contra quem iudicatum est³.
- 17 GAIUS libro trigensimo ad edictum prouinciale. Si rem meam a te petiero, [B. 51, 2, 15] E tu autem ideo fueris absolutus, quod probaueris sine dolo malo te desisse possidere, deinde postea cooperis possidere et ego a te petam: non nocebit mihi exceptio rei iudicatae³. 45 F(XYMOC)

¹ ut in exceptione ... deducunt. ex parte actoris inter hos? ² requiritur fere: mihi debeatur ex causis diuersis (sic fere lensius), singulae obligationes singulas causas sequuntur
³ § 16 collocari debuit post l. 17

1 qualemque] F², quamqualegemque F² χρεωστής μοι πράγμα B (Anon.) 29 ag^o F²
9 habet om. F² 13 disting^uendum F² 30 adpr^aehenduntur F² 38 quod] quo F
22 alia's res F² 27 cum eadem res ab eo- 43 L 17 continuatur antecedenti F
dem mihi debeatur] εὰν ἐκ πολλῶν αἰτιῶν

- 18 ULPIANUS libro octogesimo ad edictum. Si quis ad exhibendum egerit, [B. 51, 2, 16] E
deinde absolutus fuerit aduersarius, quia non possidebat, et dominus iterum agat nancto
eo possessionem: rei iudicatae exceptio locum non habebit, quia alia res est.
- 19 MARCELLUS libro nono decimo digestorum. Duobus diuersis temporibus [B. 51, 2, 17] E
eandem rem pignori dedit: egit posterior cum priore pigneraticia et optimis: mox ille agere 5
simili actione instituit: quae situm est, an exceptio rei iudicatae obstarerit. si opposuerat
exceptionem rei sibi ante pigneratae et nihil aliud nouum et validum adiecerit, sine dubio
obstarerit: eandem enim quaestionem reuocat in iudicium.
- 20 POMPONIUS libro sexto decimo ad Sabinum. Si ex testamento actum sit cum [B. 51, 2, 18]
herede ab eo, qui, cum totum argentum ei legatum erat, mensas dumtaxat sibi legatas
putaret earumque dumtaxat aestimationem in iudicio fecisset: postea eundem petiturum de
argento quoque legato Trebatius ait nec obstarerat ei exceptionem, quod non sit petitus
quod nec actor petere putasset nec iudex in iudicio sensisset.
- 21 IDEM libro trigesimo primo ad Sabinum. Si, cum argentum mihi testamento [B. 51, 2, 1]
legatum esset, egerim cum herede et postea codicillis prolatis uestem quoque mihi legata esse
appareat, non est deducta in superius iudicium uestis causa, quia neque litigato
1 neque index de alio quam de argento actum intellegant. Si petiero gregem et uel aucto
uel minuto numero gregis iterum eundem gregem petam, obstarerit mihi exceptio. sed et si
2 speciale corpus ex grege petam, si adfuit in eo grege, puto obstareram exceptionem. Si
Stichum et Pamphilum tuos esse petieris et absoluto aduersario Stichum tuum esse petas 20
3 ab eodem, exceptionem obstarere tibi constat. Si fundum meum esse petiero, deinde postea
usum fructum eiusdem fundi petam, qui¹ ex illa causa, ex qua fundus meus erat, meus sit:
exceptio mihi obstarerit, quia qui fundum habet, usum fructum suum vindicare non potest.
sed si usum fructum, cum meus esset, vindicari, deinde proprietatem nanctus iterum de 24
usu fructu experiar, potest dici alia res esse, quoniam postquam nanctus sum proprietatem f. 27
fundi, desinit meus esse prior usus fructus et iure proprietatis quasi ex noua causa rursus
4 meus esse coepit. Si pro seruo meo fideiussaris et tecum de peculio actum sit, si postea
tecum eo nomine agatur, excipiendum est de re iudicata.
- 22 PAULUS libro trigensimo primo ad edictum. Si cum uno herede depositi [B. 51, 2, 20] S
actum sit, tamen et cum ceteris heredibus recte agetur nec exceptio rei iudicatae eius 34
proderit: nam etsi eadem quaestio in omnibus iudiciis uertitur, tamen personarum mutatio,
cum quibus singulis suo nomine agitur, aliam atque aliam rem facit. et si actum sit cum
herede de dolo defuncti, deinde de dolo heredis ageretur, exceptio rei iudicatae non no-
cebit, quia de alia re agitur.
- 23 ULPIANUS libro tertio disputationum. Si in iudicio actum sit usuraeque solae [B. 51, 2, 21] S
petitiae sint, non est uerendum, ne noceat rei iudicatae exceptio circa sortis petitionem:
quia enim non competit, nec opposita nocet. eadem erunt et si quis ex bonae fidei iudicio
uelit usuras tantum persequi: nam nihilo minus futuri temporis cedunt usurae: quandiu
enim manet contractus bonae fidei, current usurae.
- 24 IULLIANUS libro nono digestorum. Si quis rem a non domino emerit, mox [B. 51, 2, 22] S
petente domino absolutus sit, deinde possessionem amiserit et a domino petierit, aduersus
exceptionem 'si non eius sit res' replicatione hac adiuuabitur 'at si res iudicatae non sit'.
- 25 IDEM libro quinquagesimo primo digestorum. Si is, qui heres non erat, [B. 51, 2, 23] S
hereditatem petierit et postea heres factus eandem hereditatem petet, exceptio rei iudi-
1 catae non summouebitur. Est in potestate emptoris intra sex menses, redhibitione agere 45
mallet an ea quae datur, quanti minoris homo cum ueniret fuerit. nam posterior actio
etiam redhibitionem continet, si tale uitium in homine est, ut eum ob id actor empturus
F(XYMOC)

¹ non ins.

1 octagessimo F² 2 na[n]cto F² 8 eanden F² 29 primo om. F² 31 indicis F 42 adiu-
13 sensisse[t] F² 15 legatam] legatum F² 29 primo om. F² 31 indicis F 42 adiu-
22 sit] est F² 24 na[n]ctus F² 25 nactus f 32 adiu-
bu[m] esse aut si rea iudicata sit 46 quanto F²

non fuerit: quare uere dicetur eum, qui alterutra earum egerit, si altera postea agat, rei 2 iudicatae exceptione summoueri. Si te negotiis meis optuleris et fundum nomine meo petieris, deinde ego hanc petitionem tuam ratam non habuero, sed mandauero tibi, ut ex integro eundem fundum peteres, exceptio rei iudicatae non obstabit: alia enim res facta est interueniente mandatu. idem est, si non in rem, sed in personam actum fuerit. 5

26 AFRICANUS libro nono quaestionum. Egi tecum ius mihi esse aedes meas [B. 51, 2, 24] S usque ad decem pedes altius tollere: post ago ius mihi esse usque ad uiginti pedes altius tollere: exceptio rei iudicatae procul dubio obstabit. sed et si rursus ita agam ius mihi esse altius ad alios decem pedes tollere, obstabit exceptio, cum aliter superior pars iure 1 haberi non possit, quam si inferior quoque iure habeatur. Item si fundo petito postea in- 10 sula, quae e regione eius in flumine nata erit, petatur, exceptio obstatura est.

27 NERATIUS libro septimo membranarum. Cum de hoc, an eadem res est, [B. 51, 2, 25] Sf quaeritur, haec spectanda sunt: personae, id ipsum de quo agitur, causa proxima actionis. nec iam interest, qua ratione quis eam causam actionis competere sibi existimasset, perinde ac si quis, posteaquam contra eum iudicatum esset, noua instrumenta causae suae 15 repperisset.

28 PAPINIANUS libro uicensimo septimo quaestionum. Exceptio rei iudicatae [B. 51, 2, 25] P nocebit ei, qui in dominium successit eius qui iudicio expertus est.

29 IDEM libro undecimo responsorum. Iudicatae quidem rei praescriptio cohe- [B. 51, 2, 26] P redi, qui non litigauit, obstare non potest, nec in seruitutem uidetur peti post rem pro 20 libertate iudicatam nondum ex causa fideicommissi manumissus: sed praetoris oportet in ea re sententiam seruari, quam¹ pro parte uicti praestari non potest: nam et cum alterum ex coheredibus in officio si quæstio tenuit aut etiam duobus separatim agentibus alter opti- 1. 307' nuit, libertates competere placuit, ita tamen, ut officio iudicis indemnitati uictoris futurique 1 manumissoris consulatur. Si debitor de dominio rei, quam pignori dedit, non admonito 25 creditore causam egerit et contrariam sententiam acceperit, creditor in locum uicti succes- sisne non uidebitur, cum pignoris conuentio sententiam praecesserit.

30 PAULUS libro quarto decimo quaestionum. Ex sextante heres institutus, qui [B. 51, 2, 27] P intestato legitimus heres esse potest, cum de iure testamenti faceret quæstionem, ab uno ex institutis dimidiā partem hereditatis petiit nec optimuit. uidetur in illa petitione etiam 30 partem sextantis uindicasse et ideo, si cooperit ab eodem ex testamento eandem portio- 1 nem petere, obstabit ei exceptio rei iudicatae. Latinus Largus: cum de hereditate inter Maeium, ad quem pertinebat, et Titium, qui controuersiam mouerat, transigeretur, traditio rerum hereditiarum Maeuiu heredi a Titio facta est, in qua traditione etiam fundum ei suum proprium, quem ante multos annos auo eiusdem Maeuii heredis obligauerat quemque 36 alii postea in obligationem deduxerat, ex causa pacti tradidit. his gestis posterior Titii creditor ius suum persecutus est et optimuit. post hoc iudicium Maeuius heres repperit in rebus suis chirographum eiusdem Titii ante multos annos conscriptum, per quod apparuit eum fundum, qui in causam transactionis uenerat, etiam auo suo ab eodem Titio fuisse obligatum. cum ergo constet prius auo Maeuii heridis in obligationem eundem fundum 40 datum, de quo Maeuius superatus est, quaero, an ius aui sui, quod tunc, cum de eodem fundo ageretur, ignorabat, nulla exceptione opposita exequi possit. respondi: si de proprieitate fundi litigatur² et secundum actorem pronuntiatum fuisse, diceremus petenti ei, qui in priore iudicio uictus est, obstatu ram rei iudicatae exceptionem, quoniam de eius

F(XYMO)

¹ quam] quamquam (u. i.)? ² litigatum (dett.)?

4 rei om. F¹ 5 mandato F² | in rem] ir- rem F¹ 6 meas] meus F¹ 8 obstatuit F² | agat F¹ 11 regione m' eius F² | obstaturus est F¹ 15 sua] stage F¹ 21 ex om. F¹ 22 uicti praestari] F: quasi eset uictus praestare, sic uertuni Graeci: φυλάττεται η τὰς

έλεγθερίας ψῆφος, ἢν ἐν μέρει παραχεῖν ὁ ἡττηθείς οὐ δύναται B (Anon.) 24 compete'nte're placuit (sic) F¹ 25 pignore F¹ | admonita F² 29 legitimus 'heres' esse F² 30 petiit F² 36 alii's postea F² 38 rebus] F¹, bonis F² 42 ex'sequi F² 43 fuisse F

quoque iure quaesitum uidetur, cum actor petitionem implet. quod si possessor absolutus amissa possessione eundem ab eodem, qui prius non optinuit, peteret, non obesset ei exceptio: nihil enim in suo iudicio de iure eius statutum uideretur. cum autem pigneratia actum est aduersus priorem creditorem, potest fieri, ut de iure possessoris non sit quaesitum, quia non, ut in proprietatis quaestione quod meum est alterius non est, ita in obligatione utique consequens est, ut non sit alii obligatum, quod hic probabit sibi teneri. et probabilius dicitur non obstare exceptionem, quoniam de iure possessoris quaesitum non est, sed de sola obligatione. in proposita autem quaestione magis me illud mouet, numquid pignoris ius extinctum sit dominio adquisito: neque enim potest pignus perseverare domino constituto creditore. actio tamen pigneratia competit: uerum est enim et pigneri datum et satisfactum non esse, quare puto non obstare rei iudicatae exceptionem.

- 31 IDEM libro tertio responsorum. Paulus respondit ei, qui in rem egisset nec tenuisset, postea condicenti non obstare exceptionem rei iudicatae.

III.

R DE DIUERSIS TEMPORALIBUS PRAESCRIPIONIBUS ET DE ACCESSIONIBUS POSSESSIONUM R

- 1 UPIANUS libro septuagensiimo quarto ad edictum. Quia tractatus de utilibus diebus frequens est, uideamus, quid sit experiundi potestatem habere. et quidem in primis exigendum est, ut sit facultas agendi. neque sufficit reo experiundi secum facere potestatem, uel habere eum qui se idonee defendat, nisi actor quoque nulla idonea causa impediatur experiri. proinde siue apud hostes sit siue rei publicae causa absit siue in uinculis sit aut si tempestate in loco aliquo uel in regione detineatur, ut neque experiri neque mandare possit, || experiundi potestatem non habet. plane is, qui ualetudine impeditur, ut mandare possit, in ea causa est, ut experiundi habeat potestatem. illud utique neminem fugit experiundi potestatem non habere eum, qui praetoris copiam non habuit: proinde h dies cedunt, quibus ius praetor reddit.
- 2 MARCELLUS libro sexto digestorum. In tempore constituto iudicatis an intercalaris dies proficere iudicato nec ne debeat, quaeritur¹. item de tempore, quo lis perit, sic sine dubio existimandum est, ut auctum litis tempus intercalari die existimetur, ueluti si de usucapione sit quaestio, quae tempore constituto expleri solet, aut de actionibus, quae certo tempore finiuntur, ut aediliciae pleraque² actiones. et si quis fundum ea lege uendiderit, ut, nisi in diebus triginta pretium esset solutum, inemptus esset fundus, dies intercalaris proficiet emptori. ³mibi contra uidetur.
- 3 MODESTINUS libro sexto differentiarum. Longae possessionis praeescriptionem tam in praediis quam in mancipiis locum habere manifestum est.
- 4 LAUOLENUS libro septimo epistularum. Si seruus hereditarius aut eius, qui in hostium potestate sit, satis acceperit, continuo dies satisfactionis cedere incipiet: intueri enim debemus, an experiundi potestas fuerit aduersus eum, qui obligatus est, non an is agere potuerit, qui rem in obligationem deduxerit: alioquin erit iniquissimum ex condicione actorum obligations reorum extendi, per quos nihil factum erit, quo minus cum his agi possit.
- 5 UPIANUS libro tertio disputationum. An uitium auctoris uel donatoris eiusue F(XYMOC)

¹ et omnino proficit similiaue exciderunt ² peraeque (Bynkershoek)? ³ SCAEUOLA notat ins. (cf. Uat. fr. § 82: similiter Merillius aliisque)

1 absolutum F² 6 sibi del. F² 7 probabilitu's F² | possessoris F² 10 domino] dominio F² 11 pignori F² | datam F² | obstatre 'rei' iudicatae F² 18 diebus om. F² 19 si't F² 23 ualitudine F² 28 profice- ret F² 33 emp'tori F² cum B (Anon.): οὐ προστίθεται δέ (ἢ τῷ βιούτῳ ἡμέρᾳ) τῷ ἀγοραστῷ 35 in mancipiis] quae in praediis morantur quae partes fundi sunt add. XYMOC 39 poterit F

qui mihi rem legavit mihi noceat, si forte auctor meus iustum initium possidendi non habuit, uidendum est. et puto neque nocere neque prodesse: nam denique et usucapere possum, quod auctor meus usucapere non potuit. Ex facto propositum est quendam, cum rem pignori dedisset, eandem distraxisse heredemque eius redemisse: quaeritur, an heres aduersus pignoris persecutionem exceptione longae possessionis uti possit. dicebam hunc 5 heredem, qui pignus ab extraneo redemit, posse exceptione uti, quia in extranei locum successit, non in eius qui pignori dederat, quemadmodum si ante redemisset, sic deinde heres exstitisset.

6 AFRICANUS libro nono quaestionum. Si duobus eandem rem sepa- [B. 51, 8, 6. Ep. 16, 71] S ratim uendiderim, ea possessio, quae utramque uenditionem praecesserit, soli priori 10 emptori, cui et tradita sit, proficit. denique et si, quam rem tibi uendiderim, rursus a te emam et Titio uendam, et meam omnem et tuam possessionem Titio accessurem, uide- 15 licet quod et tu mihi et ego ei possessionem praestare debeamus. Uendidi tibi [B. 51, 8, 7] seruum et conuenit, ut, nisi certa die pecunia soluta esset, inemptus esset: quod cum euenerit, quaesitum est, quid de accessione tui temporis putares. respondit id quod ser- 20 uetur, cum redhibitus sit facta: hunc enim perinde haberit ac si retrorsus homo mihi ue- nisset, ut scilicet, si uendor possessionem postea nactus sit, et hoc ipsum tempus et quod uenditionem praecesserit¹ et amplius accessio haec ei detur cum eo, quod apud eum fuit, a quo homo redhibitus sit. 25

7 MARCIANUS libro tertio institutionum. Si quisquam in fluminis publici [cf. D. 41, 8, 45 pr.] S deuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure uti prohibet.

8 UPLANUS libro primo regularum. In accessione temporis et id tempus, quo [B. 51, 8, 7] S in fuga sit seruus, domino eius procedere uerum est.

9 MARCIANUS libro quinto regularum. Rescriptis quibusdam diuini Magni Antonini cauetur, ut in rebus mobilibus locus sit praescriptioni diutinas possessionis. 25

10 PAPINIANUS libro tertio decimo responsorum. Intra quattuor annos uacantium bonorum delator facta denuntiatione destitit: post || quattuor annos secundo delatori f. 308' uenienti prior nuntiatio, quo minus praescriptione temporis summoueat, non proderit, nisi prioris praeuaricatio detegetur: quo declarato praesciptio, sed et negotii quaestio 30 peremetur. Quadriennii tempus, quod bonis uacantibus nuntiandis praesciptum est, non ex opinione hominum, sed de substantia uacantium bonorum dinumeratur. quattuor autem anni post irritum testamentum factum et intestati possessionem ab omnibus repudiatam, qui gradatim petere potuerunt, uel temporis finem, quod singulis praestitum est, com- 34 putabuntur.

11 IDEM libro secundo definitionum. Cum heres in ins omne defuncti succedit, [B. 51, 8, 10] P ignoratione sua defuncti uitia non excludit, ueluti cum sciens alienum illum illo² uel pre- cario possedit: quamvis enim precarium heredem ignorantem non teneat nec interdicto recte conueniatur, tamen usucapere non poterit, quod defunctus non potuit. idem iuris est, cum de longa possessione quaeritur: neque enim recte defendetur, cum exordium ei bonae fidei ratio non tueatur.

12 PAULUS libro sexto decimo responsorum. Creditor, qui praescriptione longae [B. 51, 8, 11] P possessionis a possessore pignoris summoueri possit, pignus distraxit: quaero, an possessori F(XYMOC)

¹ et quod uenditionem praecesserit del. ² illum illo] clam ille (*similiter Schulting: u. i.*)?

3 passum F 5 long'a'e F³ 10 ea pos-
sessio quae utramque uenditionem praeces-
serit] οὐ μόνοι μού B (Anon.), unde colligit
Cuiacius *interpretetur legisse mes non recte: immo*
moꝝ substituit pro eo quod est quae utramque
uenditionem praecesserit 12 accessurum F
13 debeamus F⁴ 14 conuenit ut F⁵
26 mobilibus] F⁶, mouilibus F⁷, soli XYMOC:

ἐπὶ τῶν κινητῶν B (Anon.) 31 dinumerit F
33 gra'datim F⁸ | praestitum F: ὁ ὥριμένος
χρόνος B (Anon.) 35 omni F⁹ 36 alienum
illum illo uel] F, alienum illum uel M, alienum
illum Y, alienum uel OC, alienum X:
·ἐὰν οὖν ἀγνοῇ τὸν τελευτίσαντα νεμιθῆναι
παρακλητικός B (Anon.) 39 ei] rei XYMOC

salua sit exceptio aduersus emptorem. Paulus respondit etiam aduersus emptorem eandem exceptionem competere.

- 13 HERMOGENIANUS libro sexto iuris epitomarum. In omnibus fiscoi quaestionibus [B. 51, 3, 12] P exceptis causis, in quibus minora tempora seruari specialiter constitutum est, uiginti annorum praescriptio custoditur. Rei publicae rationes subscriptae et expunctae ad [Ep. 15, 27] 5 uersus cum quidem, qui administravit, ultra uiginti, aduersus heredem uero ultra decem annos retractari non possunt.
- 14 SCAEUOLA libro singulari quaestionum publice tractatarum. De accessionibus [B. 51, 3, 13] A possessionum nihil in perpetuum neque generaliter definire possumus: consistunt enim in sola aequitate. Plane tribuuntur his, qui in locum aliorum succedunt siue ex contractu 10 siue uoluntate: heredibus enim et his, qui successorum loco habentur, datur accessio testatoris. Itaque si mihi uendideris seruum, utar accessione tua. Et si mihi pignori dederis et ego eandem rem alii pigneraui, meus creditor utetur accessione tui temporis tam aduersus extraneum quam aduersus te ipsum, quamdiu pecuniam mihi non exsolueris: nam qui me potior est, cum ego te superaturus sim, multo magis aduersus te optinere debet. 15 sed si pecuniam mihi solueris, hoc casu accessione tua non utetur. Item si absente te is, qui negotia tua videbatur administrare, seruum mihi uendiderit tuque reuersus ratum habueris, omnimodo accessione¹ utar. Item si mihi pignori dederis et conuenerit, nisi pecuniam soluisse, licere ex pacto pignus uendere idque uendiderim, emptori accessio tui temporis dari debebit, licet inuito te pignora distracta sint: iam enim illo in tempore, quo ~~—~~ contrahebas, uideri concessisse² uenditioni, si pecuniam non intulisses.
- 15 UENULEIUS libro quinto interdictorum. In usucapione ita sernatur, ut, etiamsi [B. 51, 3, 14] minimo momento nouissimi diei possessa sit res, nihilo minus repleatur usucatio, nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tempus. Accessio possessionis fit non solum temporis, quod apud eum fuit, unde is emit³, sed et qui ei uendidit, unde tu emisti. sed si medius aliquis ex auctoribus non possederit, praecedentium auctorum possessio non proderit, quia coniuncta non est, sicut nec ei, qui non possidet, auctoris possessio accedere potest. Item adiciendum est, unde emisti, aut⁴ unde is emit, cui tu emendum mandaueras, et quod apud eum, qui uendendum mandauit. quod si is quoque, cui mandatum erat, alii uendendum mandauerit, non aliter huius, || qui postea mandauerat, dandam accessionem 3 Labeo ait, quam si id ipsum dominus ei permiserit. Sed et si a filio uel seruo rem emero, accessio temporis et quo apud patrem aut dominum fuit ita danda est mihi, si aut uoluntate patris dominie aut cum administrationem peculii haberet uendidit. Item danda est accessio cum eo, quod apud pupillum fuit, a cuius tute, cum is tutelam eius administraret, emisti. idemque in eo, qui a curatore pupilli furiosius emerit, seruandum est: et si uentris nomine aut eius, quae rei seruandae causa in possessione esset dotis suae nomine, deminutio facta sit: nam id quoque temporis accedit. Hae autem accessiones non tam late accipiendae sunt quam uerba earum patent, ut etiam, si post uenditionem traditionemque rei traditae⁵ apud uenditorem res fuerit, proficiat id tempus emptori, sed illud solum quod ante fuit, licet uenditionis tempore eam rem uendor non habuerat. Ei, cui heres rem hereditariam uendidit, et heredis tempus et defuncti debet accedere.
- 16 PAULUS libro tertio ad Sabinum. Accessio sine nostro tempore nobis prodesse [B. 51, 3, 14] S non potest.

F(XYMOC)

¹ tua ins. (edd.) ² uideris concessisse (u. i.)? ³ is emit] emisti (Krueger)? ⁴ unde emisti aut] quod apud eum fuit? ⁵ rei traditae del.

6 quide^m F² 7 non om. F¹: οὐκ ἀναγνάφωνται B (Anon.) 8 accessionibus F¹⁸ 21 uideris concessisse uenditioni] FX², uideris concessisse uenditioni C, uideris concessisse uenditionem (uendicionem O) X⁴YMO 22 seruaⁿtur F² 29 uenden- 24 explendum] exemplum F¹ 29 uenden- dam F 33 haueret F¹ 35 pupilli] ἀφίλικος

B (Anon.) 36 aut eius quae ... esset (nel ins. O) dotis suae (suae om YM) nomine] FX²YM, aut eius qui rei seruandae causa in possessione esset dotis sue nomine X⁴C et quasi sic legisset, uerit Graecus interpres: ἡ διὰ τὴν πρόκα λύτης (τῆς γυναικός) καὶ ἐπὶ δανειστοῦ πεμφθέντος εἰς τὴν τοῦ πράγματος φύλακίν B (Anon.) male, nam explica es D. 24, 3, 24 pr.

III.

R DE DOLI MALI ET METUS EXCEPTIONE R

ESPA

- 1 PAULUS libro septuagensimo primo ad edictum. Quo lucidius intellegi possit haec exceptione, prius de causa uideamus, quare proposita sit, deinde, quemadmodum dolo fiat, per quae intellegemus, quando obstet exceptio: deinde aduersus quas personas locum habeat. 5
 1 nonissime insipiciemus, intra quae tempora competit exceptio. Ideo autem hanc [B. 51, 4, 1 exceptionem praetor proposuit, ne cui dolus suus per occasionem iuris civilis contra na-
 2 turalem aequitatem prosit. Sed an dolo quid factum sit, ex facto intellegitur. Et quidem dolo fit tam in contractibus quam in testamentis quam in legibus. 9
- 2 UPIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Palam est autem hanc ex- [B. 51, 4, 2 Eceptionem ex eadem causa propositam, ex qua causa proposita est de dolo malo actio.
 1 Sequitur, ut uideamus, in quibus causis locum habeat exceptio et quibus personis obiciatur. et quidem illud adnotandum est, quod specialiter exprimendum est, de cuius dolo quis queratur, non in rem 'si in ea re nihil dolo malo factum est', sed sic 'si in ea re 'nihil dolo malo actoris factum est'. docere igitur debet is, qui obicit exceptionem, dolo 15 malo actoris factum, nec sufficiet ei ostendere in re esse dolum: aut si alterius dicat dolo factum, eorum personas specialiter debebit enumerare, dummodo hae sint, quarum dolus 2 noceat. Plane ex persona eius, qui exceptionem obicit, in rem opponitur exceptio: neque enim quaeritur, aduersus quem commissus sit dolus, sed an in ea re dolo malo factum 3 sit a parte actoris. Circa primam speciem, quibus ex causis exceptio haec locum habeat, 20 haec sunt, quae tractari possunt. si quis sine causa ab aliquo fuerit stipulatus, deinde ex ea stipulatione experiatur, exceptio utique doli mali ei nocebit¹: licet enim eo tempore, quo stipulabatur, nihil dolo malo admiserit, tamen dicendum est eum, cum item contestatur, dolo facere, qui perseveret ex ea stipulatione petere: et si cum interponeretur, fustam causam habuit, tamen nunc nullam idoneam causam habere uidetur¹. proinde et 25 si crediturus pecuniam stipulatus est nec credidit et si² certa fuit causa stipulationis, quae 4 tamen aut non est secuta aut finita est, dicendum erit nocere exceptionem. Item quaeritur, si quis pure stipulatus sit certam quantitatem, quia hoc actum sit, sed post stipulationem interpositam pactus sit, ne interim pecunia usque ad certum diem petatur, an noceat exceptio doli. et quidem et de pacto conuento excipi posse nequaquam ambigen- 30 dum est: sed et si hac quis exceptione uti uelit, nihilo minus poterit: dolo enim facere 5 | eum, qui contra pactum petat, negari non potest. Et generaliter sciendum est ex omnibus in factum exceptionibus doli oriri exceptionem, quia dolo facit, quicumque id, quod 309' quaqua exceptione elidi potest, petit: nam et si inter initia nihil dolo malo facit, attamen 6 nunc petendo facit dolose, nisi si talis sit ignorantia in eo, ut dolo careat. Non [Ep. 17, 40 n. 35 male dictum est, si creditor usuras in futurum acceperit, deinde pecuniam nihilo minus petat, antequam id tempus praetereat, cuius temporis usuras accepit, an doli exceptione repellatur. et potest dici dolo eum facere: accipiendo enim usuras distulisse uidetur petitionem in id tempus, quod est post diem usurarum praestitarum, et tacite conuenisse in- 7 terim se non petiturum. Item quaeritur: si statuliberum mercatus quis fuerit iussum [Ep. 40 decem dare, cum hoc ignoraret, et duplam stipulatus fuerit, deinde decem acceperit³ eni⁴ eo in libertatem agere ex duplae stipulatione potest, sed nisi decem, quae implendas F(XYMO^C)

¹ et si cum interponeretur ... causam habere uidetur ins. post nocebit u. 22 ² alia ins.
³ decem acceperit del.

2 de dolo malo ind. F 14 qu'a'eratur F¹ | nihil dolo malo factum est] edd. (cf. u. 15 et L 4 § 33 h. t.), dolo malo factum est FXYMO^C 16 in re esse dolum] ἐν τῷ πράγματι γενέθαι δόλον B (Anon.) 17 haec sint F² | quarum dolus noceat] οὗτος ὁ δόλος δύναται βλάψαι

τὸν ἐνάγοντα (sic, non ἐναγόμενον) B (Anon.) 24 et si] et siue FXYMO^C: additamentum siue non ante tamen u. 25 mei non habent 29 pac- tum F² 31 qui's F² 38 dicti F² 42 e'tuicto F² | duplae st' stipulatione F²

condicionis causa acceperit, deduxerit, exceptione summouendus erit: et haec ita Iulianus quoque scribsit: si tamen ex re emptoris uel ex peculio, quod ad emptorem pertinebat, pecuniam dederit statuliber, potest dici exceptionem non nocere, quia dolo non faceret.

3 PAULUS libro septuagensimo primo ad edictum. Item si ob id, quod, ante- [B.51, 4, 3 E] quam dominium ad me transferatur, uendori dederit decem, agam ex empto, ut decem recipiam, ita puto competere mihi actionem, si paratus sim ex duplae stipulatione cum liberare.

4 ULPIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Apud Celsum quaeritur, si, [B.51, 4, 4 E] cum Titio mandassent creditores hereditarii, ut adiret hereditatem, unus non mandasset decipiendi eius causa, mandaturus alioquin, si non foret hic¹ aditus, deinde agat, an ex-¹⁰ ceptione repellatur: et ait Celsus doli eum exceptione repellendum. Iulianus scribit, si quis, cum aeger esset, centum aureos uxoris suaec consobrino spondiasset, uolens scilicet eam pecuniam ad mulierem peruenire, deinde conualuerit, an exceptione uti possit, si con-² ueniat. et refert Labeoni placuisse doli mali uti eum posse. Si in arbitrum compromisserimus, deinde cum non stetissem ob aduersam ualitudinem, poena commissa est, an¹⁵ uti possim doli exceptione? et ait Pomponius prodesse mihi doli exceptionem. Item quaeritur, si cum eo, a quo tibi sexaginta² deberentur, compromisseris, deinde per imprudentiam poenam centum stipulatus fueris. Labeo putat conuenire officio arbitri iubere tantum tibi dari, quantum re uera debeatur, et, si non fiat, non uetare, ne quid amplius petatur: sed etiamsi id omissum fuerit, peti posse quod debetur Labeo dicit, et si forte poena pe-²⁰ tatur, doli mali exceptionem profuturam. Si quis pupillo soluerit sine tutoris auctoritate id quod debuit ex ea solutione locupletior factus sit pupillus, rectissime dicitur exceptionem potentibus nocere: nam et si mutuam acceperit pecuniam nel ex quo alio contractu locupletior factus sit, dandam esse exceptionem. idemque et in ceteris erit dicendum, quibus non recte soluitur: nam si facti sint locupletiores, exceptio locum habebit. Item³ Labeo scribit, si quis fugitiuum esse sciens emerit seruum et si⁴ stipulatus fuerit [Ep. 16, 20] fugitiuum non esse, deinde agat ex stipulatu, non esse eum exceptione repellendum, quoniam hoc conuenit (quamvis ex empto actionem non haberet): sed, si non conuenisset, exceptione repelletur. Quod si is, cui pecunia debeatur, cum debitore decidit et [Ep.] nomen eius uendidit Seio, cui debitor mandauerat, ut nomen emeret, deque ea re emptor⁵ stipulatus est, deinde creditor eam pecuniam retinet, quam per iudicem abstulit, an emptor ex stipulatu possit experiri? et Ofilius putat, si uendor nominis paratus non sit reddere, quantum ab emptore acceperit, non nocitaram exceptionem doli mali: et puto sententiam⁶ Ofiliu ueram. Labeo ait, si de homine petitio secundum actorem fuerit iudi-¹ catum et iuseu iudicis satiadatum sit hominem intra certum diem tradi, et, si traditus non²⁵ fuisset, poenam stipulatus sit, petitorem, qui et hominem uindicat et poenam petit, exceptione esse repellendum: iniquum enim esse et hominem possidere et poenam exigere. Item quaeritur, si uniones tibi pignori dederit et conuenerit, ut soluta pecunia redderentur, et hi uniones culpa tua perierint et pecuniam petas. exstat Neruae et Atilicini sententia dicentium ita esse excipiendo: 'si inter me et te non conuenit, ut soluta pecunia uniones⁴⁰ mihi reddantur': sed est uerius exceptionem doli mali nocere debere. Si minor mihi infantem donauerit, deinde eum uindicet, exceptione doli mali repellendum est, nisi alimenta reddat et si quis alius sumptus probabilis in eum factus sit. Praeterea sciendum est, si quis quid ex testamento contra uoluntatem petat, exceptione eum doli mali repellit sole:⁴⁵ et ideo heres, qui non habet uoluntatem, per exceptionem doli repellitur. Si quis ex uncia⁴⁵

F(XYMO)

¹ hinc? ² sescenta (u. i.)? ³ sic (Pothier)?

4 primo om. F¹ 5 agam] et agam F¹ 6 grafi²) B (Anon.), sexcenta X⁴ YMOC 22 ex-
11 scrib's'it F² 12 centem F¹ 15 est] 23 mutnum F¹ 28 no'n' habe-
• eset F² 17 sexaginta] FX⁴ cum Gracis: 23 mutnum F¹ 28 no'n' habe-
καὶ ὡς κατὰ ἀγνοιαν μεῖζον ἐπερωτηθεὶς πρόστι-
μον τοῦ ἀληθούς χρέους (κέχρηται δόλογ παρ-
poenamque stip. FX⁴, poenam quoque stip.
X⁴ YMOC, penamque quoque stip. O

heres sit scriptus, ex qua ducenta consequi potuit, deinde propter hoc legatum, in quo centum erant, praetulit, ne molestiis hereditariis implicaretur: an, si legatum petat, exceptione doli mali summoueatur? et ait Iulianus non esse eum summouendum. quod si a substituto pretium accepit uel quod pretii loco haberi posset, ne adeat hereditatem, petens legatum dolo, inquit, facere intellegetur ac per hoc doli exceptione repelletur.⁵ Quaesitum est, si, cum fundi usum fructum haberem, eum fundum uolente me uendideris, an uindicanti mihi usum fructum exceptio sit obicienda. et hoc iure utimur, ut exceptio doli noceat. Marcellus ait aduersus doli exceptionem non dari replicationem doli. Labeo quoque in eadem opinione est: ait enim iniquum esse communem malitiam petitori quidem praemio esse, ei uero, cum quo ageretur, poenae esse¹, cum longe aequum sit ex 10 eo, quod perfide gestum est, actorem nihil consequi. Contra senatus consulti quoque Macedoniani exceptionem de dolo dandam replicationem ambigendum non esse eamque nocere debere etiam constitutionibus et sententiis auctorum cauetur. Labeo et si ex stipulatu actione competat propter doli clausulum, tamen nocere doli exceptionem ait, si aduersus ea², inquit, factum erit: posse enim petitorem, antequam stipulatio committatur, nihil dolo malo 15 fecisse et tunc facere cum petat: propter quod exceptionem esse necessariam. Aduersus parentes patronosque neque doli exceptio neque alia quidem, quae patroni parentisue opinionem apud³ bonos mores suggillet, competere potest: in factum tamen erit excipendum, ut, si forte pecunia non numerata dicatur, obiciatur exceptio pecuniae non numeratae. nihil autem interest, utrum patronus ex suo contractu an uero ex alieno conueniatur: 20 semper enim reuerentia ei exhibenda est tam uiuo quam defuncto⁴. si autem cum herede liberti patronus agat, puto excipere debere de dolo patroni heredem liberti. libertum autem de dolo patroni, etsi ab herede eius conueniatur, minime exceptionem obiecturum: namque conuenit tam uiuo quam mortuo patrono a liberto honorem exhiberi. in stipulatione plane doli clausula non erit detrahenda, quia ex doli clausula non de dolo actione intenditur, sed ex stipulatu. In hac exceptione et de dolo serui uel alterius personae iuri nostro subiectae excipere possumus et de eorum dolo, quibus adquiritur. sed de seruorum et filiorum dolo, si quidem ex peculiari eorum negotio actione intendatur, in infinitum exceptio obicienda est: si autem non ex peculiari causa, tum de eo dumtaxat excipi oportet, 25 qui admissus sit in ipso negotio quod geritur, non etiam si postea aliquis dolus interuenit: f. 810' nisset: neque enim esse aequum serui dolum amplius domino nocere, quam in quo opera eius esset usus. Quaesitum est, an de procuratoris dolo, qui ad agendum tantum datus est, excipi possit. et puto recte defendi, si quidem in rem suam procurator datus sit, etiam de praeterito eius dolo, hoc est si ante acceptum iudicium dolo quid fecerit, esse excipendum, si uero non in rem suam, dolum praesentem in exceptionem conferendum. 35 si autem is procurator sit, cui omnium rerum administratio concessa est, tunc de omni dolo eius excipi posse Neratius scribit. Mandaui Titio, ut a te stipularetur, deinde Titius Seio, et stipulatus a te Seius est et iudicium edidit: ait Labeo excipendum esse tam de meo quam et Seii dolo. Item quaeritur, si debitor meus te circumueniebat teque mihi reum dederit egoque abs te stipulatus fuero, deinde petam, an doli mali exceptio obstet. 40 et magis est, ut non tibi permittatur de dolo debitoris mei aduersus me excipere, cum non ego te circumuenierim: aduersus ipsum autem debitorem meum poteris experiri. Sed et si mulier post admissum dolum debitorem suum marito in dotem delegauerit, idem probandum erit de dolo mulieris non esse permittendum excipere, ne indotata fiat. Apud Iulianum quaesitum est, si heres saceri, a quo dos peteretur, exciperet de dolo mariti et 45

F(XYMO)

¹ esse del. ² aduersus ea] aduersus bonam fidem postea? ³ apud] aduersus?

⁴ idem Graeci: tam uiuo quam defuncto del. (cf. u. 24: Cuiacius)

4 substituta F¹ | quod om. F² 5 ac si per F² aduersus nos excipi potest, uertit Gracius:
6 eum] eni F¹ 10 prae'mio F² 13 stipulati
F¹ 24 quam mortuo F² 25 ex doli clausu- aduersus nos excipi potest, uertit Gracius:
l's'a F¹ 27 excipere possumus] quasi esset
B (Anon.) 35 exceptione F² 43 pos'it F²
44 ne om. F²

mulieris, cui pecunia quaereretur¹, an obstatura esset exceptio ex persona mulieris. et ait Julianus, si maritus ex promissione dotis ab herede socii petat et heres excipiat de dolo filiae, cui ea pecunia adquireretur², exceptionem obstare: dos enim, quam maritus ab herede socii petit, intellegitur, inquit, filiae adquiri, cum per hoc dotem sit habitura. illud non explicat Julianus, an et de dolo mariti excipi possit: puto autem eum hoc sentire, ut etiam de dolo mariti noceat exceptio, licet uideatur nulla³ dos filiae, ut ait, quæsi.

23 Illa etiam quaestio uentilata est apud plerosque, an de dolo tutoris exceptio pupillo experienti nocere debeat. et ego puto utilius, etsi per eas personas pupillis fauetur, tamen dicendum esse, siue quis emerit a tute rem pupilli siue contractum sit cum eo in rem pupilli, siue⁴ dolo quid tutor fecerit et ex eo pupillus locupletior factus est, pupillo nocere¹⁰ debere, nec illud esse distinguendum, cautum sit ei an non, soluendo sit an non tutor, dummodo rem administret: unde enim diuinat⁵ is, qui cum tute contrahit? plane si

24 mihi proponas collusisse aliquem cum tute, factum suum ei nocebit. Si quis non tutor, sed pro tute negotia gerat, an dolus ipsius noceat pupillo, uideamus. et putem non nocere: nam si is, qui pro tute negotia gerebat, rem uendiderit et⁶ usucapta sit, exceptio- 15 nem non nocere pupillo rem suam persequenti, etiamsi ei cautum sit, quia huic rerum

24^a pupilli administratio concessa non fuit. Secundum haec magis opinor de dolo tutoris exceptionem pupillo esse obiciendam. Quae in tute diximus, eadem in curatore quoque

25 furiosi dicenda erunt, sed et in prodigi uel minoris uiginti quinque annis. De dolo autem ipsius minoris uiginti quinque annis exceptio utique locum habebit: nam et de pupilli

26 dolo interdum esse excipiendum nequaquam ambigendum, ⁷ est ex ea aetate, quae dolo non careat. denique Julianus quoque saepissime scripsit doli pupillos, qui prope pubertatem sunt, capaces esse. quid enim, si debitor ex delegatu pupilli pecuniam creditori eius soluit? fingendus est, inquit, pubes esse, ne propter malitia ignorantiam bis eandem pecuniam consequatur. idem seruandum in furioso ait, si, cum existimaretur compos mentis

27 esse, iusserit debitorem creditori soluere, uel si quod exegit, domi habeat. De auctoris dolo exceptio emptori non obicitur. si autem accessione auctoris utitur, aequissimum uisum est ei, qui ex persona auctoris utitur accessione⁸, pati dolum auctoris: et persequitur rei quidem cohaerentem exceptionem etiam emptori nocere, eam autem, quae ex

28 delicto personae oriatur, nocere non oportere. Si, cum legitima hereditas Gaii Seii [B] ad te perueniret⁹ et ego essem heres institutus, persuaseris mihi per dolum malum, ne adeam hereditatem, et posteaquam ego repudiaui hereditatem, tu eam Sempronio cesseris pretio accepto isque a me petat hereditatem: exceptionem doli mali eius, qui ei cessit,

29 non potest pati. Si quis autem ex causa legati uindicet aut is, cui ex causa donationis res praestita est, uindicet, an de dolo exceptionem patiatur ex causa eius, in cuius locum

F(XYMOC)

¹ cui pecunia quaereretur *del.* (*u. i.*) ² cui ea pecunia adquireretur *del.* (*u. i.*) ³ nulla illa (*A. Faber*)? ⁴ si (*u. i.*)? ⁵ diuinat (*Hal.*)? ⁶ nec (*Cuiacius: u. i.*)? ⁷ dum in-

⁸ ei qui ex persona auctoris utitur accessione *del.* ⁹ pertineret (*edd.*)?

1 cui pecunia quaereretur et simile commu-
n. 3 cui ea pecunia adquireretur sine dubio
non Julianus scripsit, non tam propterea quod
otiosa sunt et decidendi rationem male anticipant,
sed etiam quod ille, non ignorans ex ratione
iuris dotem quaeri marito, mox modeste
et caute innuit dotem filiae non adquiri, sed ad-
quiri intellegi. immo Tribonianus adtexuit illa,
ut magis confirmaret præceptum Iustinianum
dotem natura esse mulieria. similiter ratione etiam
p. 633, 44 adiecit uerba sic ut leguntur prorsus
inepta ne indotata fiat 10 siue] si X⁴C id-
que requirit non solum ratio (nam emptionem
contractum dolum sic aequiparari quis feret
sanæ mentis homo?), sed etiam interpretatio
Graeca quamvis contracta: ὁ ἀνθρωπος, εἰς ὃν

έπορος ἀπὸ τοῦ δόλου τοῦ ἐπιτρόπου γέγονεν,
ἐπάγων ἐκβάλλεται παραγράφη *B* (*Anon.*) 15 et
usucapta sit] καὶ διὰ τὸ χράσθαι δεσπόχη ἀγτὸ
ὁ ἀγραστής *B* (*Anon.*) secundum cod. *Paris.*
1857: contra *Cuiacius obs.* 15, 22 ex codice a
se exhibito eadem sic refert καὶ μὴ οὔγον-
καπιτεύχη ἀγτὸ ὁ ἀγραστής, inde emendans nec
usucapta sit: cf. *D.* 27, 5, 2 22 scrib's it *F*²
23 esse't quid *F*² | 'delegatu' *F*² 24 fingendus
est inquit pubes esse] *F*, fingentis est
inquit pubescere *X*, fingendum est inquit
puberem esse pubescere *Y*, fingentis se inquit
pubescere *X* *Y* *MC*, fingentis se inquit
pubes esse *O* 26 exigit *F*: χρήματα λαβόν
B (*Anon.*) 29 coherentem *F* 30 'de dicto' *F*²
31 persuas's eris *F*² 32 ea'm' *F*²

successorit? et magis putat Pomponius summouendum: et ego puto exceptione eos esse repellendos, cum lucratuam causam sint nancti: aliud est enim emere, aliud ex his causis succedere. Idem tractat Pomponius et in eum¹, qui pigneri accepit, si Seruiana [B. 51, 4, 4] vel hypothecaria actione experietur: nam et hunc putat Pomponius summouendum, quia res ad eum qui dolo fecit reuersura est. Auctoris autem dolus, sicut diximus, emptori non obicitur. sed hoc in emptore solo seruabimus: item in eo, qui permutterer uel in solutum accepit: item in similibus, qui uicem emporum continent². ceterum si noxae deditas quis sit, Pomponius putat passurum exceptionem, quam ille pateretur, qui noxae dedit. proinde ex quacumque alia causa, quae prope lucratuam habet adquisitionem, quiescere quis uideatur, patietur exceptionem doli ex persona eius, in cuius locum succedit: sufficit enim, si is, qui pretium dedit uel nice pretii, cum sit bona fide emptor, ut³ non patiatur doli exceptionem ex persona auctoris, utique si ipse dolo caret. ceterum si ipse dolo non careat, peruenietur ad doli exceptionem et patietur de dolo suo exceptionem.
 Si a Titio fundum emeris qui Sempronii erat isque tibi traditus fuerit pretio soluto, deinde Titius Sempronio heres extiterit et eundem fundum Maeuio uendiderit [cf. D. 6, 1, 72. 21, 3, 2 15] et tradiderit: Iulianus ait aequius esse praetorem te tueri, quia et, si ipse Titius fundum a te peteret, exceptione in factum comparata uel doli mali summoueretur et, si ipse eum possideret et Publiciana peteres, aduersus excipientem 'si non suus esset' replicatione ute-
 ris, ac per hoc intellegeretur eum fundum fursum uendidisse, quem in bonis non haberet.
 Metus causa exceptionem Cassius non proposuerat contentus doli exceptione, quae est generalis: sed utilius uisum est etiam de metu opponere exceptionem. etenim distat ali-
 quid doli exceptione, quod exceptio doli personam complectitur eius, qui dolo fecit: enim
 nero metus causa exceptio in rem scripta est 'si in ea re nihil metus causa factum est', ut non inspiciamus, an is qui agit metus causa fecit aliquid, sed an omnino metus causa factum est in hac re a quocumque, non tantum ab eo qui agit. et quamuis de dolo auctoris exceptio non obiciatur, uerum tamen hoc iure utimur, ut de metu non tantum ab
 auctore, uerum a quocumque adhibito exceptio obici possit. Illud sciendum est hanc exceptionem de metu eum obicere debere, qui metum non a parente passus est, in cuius fuit potestate: ceterum parenti licere deteriorem condicionem liberorum in rebus peculiariis facere, sed si se abstinuerit hereditate paterna, succurrendum ei erit, ut alioquin succurratur.
 PAULUS libro septuagessimo primo ad edictum. Pure mihi debes decem: [B. 51, 4, 5] *E*
 ea tibi sub condicione legau. interim heres si petat, doli exceptione non est summouen-
 dus, cum possit etiam deficere condicio: itaque legatorum stipulationem interponere debet. sed⁴ si non caueat heres, doli exceptione summouebitur: expedit enim legatario
 1 retinere summam, quam mitti in possessionem rerum hereditiarum. Si cui legata sit
 via et in lege Falcidia locum habente totam eam uindicet non oblata aestimatione quartae
 partis, summoueri eum doli exceptione Marcellus ait, quoniam suo commodo heres consult.
 || Si donaui alicui rem nec tradidero, et ille cui donaui non tradita possessione in eo loco f. 811⁵
 aedificauerit me sciente, et cum aedificauerit, nanctus sim ego possessionem, et petat a 40
 me rem donatam, et ego excipiam, quod supra legitimum modum⁶ facta est: an de dolo
 replicandum est? dolo enim feci, qui passus sum eum aedificare et non reddo impensas.
 Actoris, qui exigendis pecuniis praepositus est, etiam posterior dolus domino nocet. Si
 seruus ueniit ab eo, cui hoc dominus permisit, et redhibitus sit domino: agenti uendori
 de pretio exceptio opponitur redhibitionis, licet iam is qui uendidit domino pretium soluerit 45
 (*etiam mercis non traditae exceptione summouetur et qui pecuniam domino iam soluit)

F(XYMO)

¹ in eo? ² obtinent (edd.)? ³ ut del. ⁴ sed] et? ⁵ donatio ins. ⁶ nam ins.

² na'ncti *F*² | aliud 'autem' est *F*² ³ pig-
 nori *F*² ¹¹ bona'e' fide'i' *F*² ¹² ex om. *F*² ²⁹ peculiarit's *F*²
 19 ac ha'e'c (sic) *F*² | intellegeretur' *F*² ³⁴ etiam] etenim *F*² ³⁶ in] non *F*²
 21 uisum] uirum *F*² ²⁶ auctoris] *F*² cum *B*: ⁴⁰ na'nctus *F*² ⁴¹ est 'an' de *F*² ⁴⁵ licet
 'etiam *F*²

et ideo is qui nendidit agit aduersus dominum. eadem causam esse Pedius ait eius,
 5 qui negotium nostrum gerens uendidit. Si eum, qui uolebat mihi donare supra [Ep. 17, 18] legitimum modum, delegauero creditori meo, non poterit aduersus petentem uti exceptione, quoniam creditor suum petit. in eadem causa est maritus: nec hic enim debet exceptione summoueri, qui¹ suo nomine agit. numquid ergo nec de dolo mulieris excipiendo sit aduersus maritum, qui dotem petit, non ducturus uxorem, nisi dotem accepisset? nisi iam diuertit. itaque condicione tenetur debitor qui delegauit uel mulier, ut uel [Ep. 17, 19] liberet debitorem uel, si soluit, ut pecunia ei reddatur. Non sicut de dolo [Ep.] B. 51, 4, 6 actio certo tempore finitur, ita etiam exceptio eodem tempore danda est: nam haec perpetuo competit, cum actor quidem in sua potestate habeat, quando utatur suo iure, is autem cum quo agitur non habeat potestatem, quando conueniatur.

6 GAIUS libro trigensiimo ad edictum prouinciale. Si opera creditoris acciderit, [B. 51, 4, 6] E ut debitor pecuniam, quam soluturus erat, perderet, exceptione dolii creditor remouebitur. idem est et si creditori eius numeratam pecuniam ratam creditor non habeat. [14]

7 ULPIANUS libro septuagensiimo sexto ad edictum. Iulianus ait: [Iul. D. 39, 5, 2, 3. B. 51, 4, 7] E si pecuniam, quam me tibi debere existimabam, iussu tuo spoderim ei cui donare uolebas, exceptione dolii mali potero me tueri et praeterea condicione mihi aduersus stipulatorem competit, ut me liberet. Idem Iulianus ait, si ei, quem creditorem [D. 39, 5, 2, 4] tuum putabas, iussu tuo pecuniam, quam me tibi debere existimabam, promisero, petentem dolii mali exceptione summoueri debere, et amplius agendo cum stipulatore consequar, ut mibi acceptam faciat stipulationem. et habet haec sententia Iuliani humanitatem, ut etiam aduersus hunc utar exceptione et condicione, cui sum obligatus.

8 PAULUS libro sexto ad Plautium. Dolo facit, qui petit quod [D. 50, 17, 173, 3. B. 51, 4, 8] E redditurus est. Sic, si heres damnatus sit non petere a debitore, potest uti exceptione [D.] dolii mali debitor et agere ex testamento. [15]

9 IDEM libro trigensiimo secundo ad edictum. Si procurator rei pecunia accepta [B. 51, 4, 8] damnari se passus sit et cum domino iudicati agatur, tuebitur se dolii mali exceptione. nec hoc, quod acceperit procurator, auferri ab eo potest: nam turpiter accepta pecunia iustius penes eum est qui deceptus sit quam qui decepit.

10 MARCIANUS libro tertio regularum. Cum uir aut uxor in area sibi donata [B. 51, 4, 9] aliquid aedificasset, plerisque placet dolii mali exceptione posita rem seruari posse.

11 NERATIUS libro quarto membranarum. Si procurator agit⁴ de dolo eius ex- [B. 51, 4, 10] cipi non debet, quia aliena lis est isque rei extraneus, neque alienus dolus nocere alteri debet. si post litem contestatam dolo quid fecerit, an exceptio eo nomine in iudicium obicienda sit, dubitari potest, quia litis contestatione res procuratoris fit eamque suo iam quodammodo nomine exequitur. et placet de procuratoris dolo excipendum esse. idem de tute, qui pupilli nomine aget, dicendum est. In uniuersum autem haec in ea regula sequenda est, ut dolus omnimodo puniatur, etsi non ali cui, sed ipsi, qui eum admisit, damnosus futurus erit⁵.

12 PAPINIANUS libro tertio quaestionum. Qui aequitate defensionis infringere [B. 51, 4, 11] actionem potest, dolii exceptione tutus est.

13 PAULUS libro quarto decimo quaestionum. Liberi exheredatis, qui nihil ex [B. 51, 4, 12] patris iudicio meruerunt, rupto testamento ius suum conseruandum est, nec opponetur dolii mali exceptio. quod non solum in persona eorum, sed in heredibus in persona liberorum⁶ quoque eorum optinendum est. [45]

F(XYMO)

¹ quia? ² et sit non alii cui, sed ipsi qui eum admisit damnosus (u. i.)? ³ idem Graeci: in persona liberorum del. (van de Water)

⁴ creditoris suum F² 16 ei] F² cum l. gem., om. F² 27 se dolii mali exc.] XYMO, sed doli mali exc. F, se exc. doli mali C 29 quasi eset penes eum est qui accepit, sic uertunt Graeci. κρείττων ἐστίν οἱ λαβῶν B (Anon.)

31 positu F² 32 si om. F² 36 idem 'de' F² 38 etsi non... 39 futurus erit] εἰ καὶ μὴ ἔτερος, ἀλλ᾽ αὖτος ὁ ποιήσας μέλλει ζημιούσθαι B (Anon.) 40 qui om. F² 44 quod non seq.] τὸ αὖτο καὶ ἐπὶ τῶν κληρονόμων αὕτων B (Anon.)

IDE¹ libro tertio responsorum. Paulus respondit eum, qui in alieno solo [B. 51, 4, 18] P aedificium extruxerit, non alias sumptus consequi posse, quam possideat et ab eo dominus soli rem vindicet, scilicet opposita doli mali exceptione.

SCAEUOLA libro quinto responsorum. Fideiussor euictionis nomine con- [B. 51, 4, 14] P demnatus id praedium, quod euictum est, et omnia praestare paratus est, quae iure empti 5 continentur: quaero, an agentem emptorem exceptione ex causa iudicati doli mali¹ sum- mouere potest. respondit exceptionem quidem opponi posse, indicem autem aestimaturum, ut pro damnis emptori satisfiat.

HERMOGENIANUS libro sexto iuris epitomarum. Si debitor a furioso delegatus [B. 51, 4, 15] Pf creditori eius soluat, quem compotem mentis esse existimabat², et ita cum eo agatur: ex- 10 ceptione doli in id, quod in rem furiosi processit, defenditur.

SCAEUOLA libro uicensimo septimo digestorum. Pater pro filia [B. 51, 4, 16. Ep. 2, 8] A dotem promiserat et pactus erat, ut ipse aleret filiam suam eiusque omnes: idem homo rusticanus genero scripsit quasi usuras praeteritas ex dotis promissione: quaesitum est, cum ipse filiam suam exhibuerit et maritus nullam impensam fecerit, an ex chirographo 15 ex stipulatu agenti genero exceptio obstare debeat. respondit, si, ut proponatur, pater, cum exhiberet, per errorem promississet, locum fore doli mali exceptioni. Auus [Ep.] B. 51, 4, 17 nepotibus ex filia legauit singulis centena et adiecit haec uerba: Ignoscite, nam potueram uobis amplius relinquere, nisi me Fronto pater uester male accepisset, cui dederam mutua 20 quindecim, quae ab eo recipere non potui: postremo hostes, qui³ mihi fere omnem sub- stantiam abstulerunt⁴. quaesitum est, an, si aui heres ab his nepotibus patris sui here- dibus petat quindecim, contra uoluntatem defuncti facere uideatur et doli mali exceptione summoueatur. respondit exceptionem obstatarum. Ex quadrante heres scriptus a coherede 25 ex dodrante instituto emit portionem certa quantitate, ex qua aliquam summam in nomi- nibus ex kalendario uti daret, stipulanti spospondit: defuncto uenditore hereditatis falsum testamentum Septicius accusare coepit et hereditatem ab emptore petit et ne quid ex ea minueret, impetravit: quaesitum est, cognitione falsi pendente an heredes⁴ ex stipulatu petentes doli exceptione summouentur. respondit heredes uenditoris, si ante enuentum cognitionis pergant petere, exceptione doli mali posse summoueri. Marito et filio com- muni ex parte dimidia scriptis heredibus filiam suam ex priore matrimonio ita heredem 30 instituit: Maeuia filia mea ex sex unciis heres mihi esto, si cum coheredibus tuis parem rationem feceris pro mea portione in diem mortis meae eius actus, qui pendet ex tutela tua, quam Titius pater meus, auus tuus administrauit⁴. quaesitum est, an, quia sub condicione instituta filia esset, si omitteret hereditatem, uti saluam tutelae actionem haberet, legata sibi a matre data consequi possit. respondit secundum ea quae proponerentur eam, 35 de qua quaereretur, contra uoluntatem petere et ideo exceptionem doli obstatarum.

F(XYMOC)

¹ emptorem ex causa iudicati doli mali exceptione (u. i.)? ² quem compotem mentis esse existimabat del. (u. i.) ³ qui del. (edd.), nisi quaedam exciderunt ⁴ coheredis ins.

2 quam si F² 5 euictus est F¹ 6 exceptione ex causa iudicati doli mali¹ ex causa (indicati ins. X²) exceptione iudicati doli mali X, ex causa iudicati exceptione doli mali YMC, ex causa iudicati doli mali exceptione O: δύναται αὐτὸν κινούντα τὴν τῆς καταδίκης ἀγωγὴν παραγράψασθαι B (Anon.) 9 si (ee F²) debitor a furioso seq.] idem legerunt Graeci: ὁ χρεώστης τοῦ μαίνομένου κατὰ προ- ζηνίαν αὐτοῦ καταβαλὼν τῷ δανειστῇ αὐτοῦ ἐν φ (ένωοῦ cod.) οἴφειν αὐτὸν ὑπελάμβανεν B

(Anon.). uerba quem compotem mentis esse existimabat appareat non tam collocata esse loco non suo, quam ipsa inepte huc translata ex l. 4 § 26 h. t.: nam quod in rem furiosi uerum est, omnino proficere etiam scienti furiosum esse et ex ipsa re appareat et ex loco citato 12 septimo om. F¹ 14 genero scripsit seq.) ως τόκους χρεωστῶν ἔχειρογράφησε τῷ γλυπτῷ αὐτοῦ Epif. 18 περ'οτιbus F² | hac F¹ ignoscite x nam F² 19 mutua'm' quindecim F² 25 calendario F² 28 here'de's F²

V.

R QUARUM RERUM ACTIO NON DATUR R

1 ULPIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Iusurandum [B. 51, 6, 1. Ep. 12, 60] B
 uicem rei iudicatae optinet non || immerito, cum ipse quis iudicem aduersarium suum de t.¹¹²
 1 causa sua fecerit deferendo ei iusurandum. Si pupillus sine tutoris auctoritate de- [Ep.]
 tulerit iusurandum, dicemus non obstare exceptionem istam, nisi tutore auctore in iudicio
 2 delatio facta sit¹. Si petitor fundi iusurandum detulerit aduersario, ut, si auctor eius
 3 iurasset suum fundum se tradidisse, ab ea controuersia discessurum se, exceptio possessori
 fundi dabitur. Si fideiussor iurauit, si quidem de sua persona tantum iuranit, quasi se
 4 non esse obligatum, nihil reo proderit: si uero in rem iurauit, dabitur exceptio reo quoque.¹⁰
 5 Si manumisero eum seruum, qui negotia mea gesserat in seruitute, deinde stipulatus ab
 eo fvero, quod negotia mea gesserit, quidquid ob eam rem, si tunc liber fuisset, eum
 mihi dare oporteret, id dari, deinde ex stipulatu agam, non summoueri me exceptions:
 neque enim oneratum se hoc nomine potest queri libertus, si lucrum abruptum ex re pa-
 troni non faciat². Quae onerandae libertatis causa stipulatus sum, a liberto exigere non
 possum. onerandae autem libertatis causa facta bellissime ita definiuntur, quae ita impo-
 nuntur, ut, si patronum libertus offendit, petantur ab eo semperque sit metu exactio-
 6 ei subiectus, propter quem metum quodus sustineat patrono praecipiente. In summa si
 in continentis impositum quid sit liberto, quod ἐπαιωρούμενον oneret eius libertatem, dicen-
 dum est exceptioni locum facere. sed si post interuallum, habet quidem dubitationem,
 quia nemo eum cogebat hoc promittere: sed idem erit probandum et hic, tamen causa
 cognita, si liquido appareat libertum metu solo uel nimia patrono reuerentia ita se subie-
 7 cisse, ut uel poenali quadam stipulatione se subiceret³. Si libertatis causa societatem
 libertus cum patrono coierit et patronus cum liberto pro socio agat, an haec exceptio sit
 8 necessaria? et puto ipso iure tutum esse libertum aduersus exactioem patroni. Ex-
 ceptionem onerandae libertatis causa, sicut et ceteras fideiussori non esse denegandas⁴
 sciendum est, nec ei quidem, qui rogatu liberti reus factus est: sed et⁴ ipsi liberto, siue
 procurator ad defendendum a reo datus fuerit siue heres ei exstiterit. cum enim propon-
 sum, nisi fideiussorem quoque et eum, qui rogatu liberti reus factus fuerit, aduersus pa-
 tronum defenderit: etenim parui refert, protinus libertus patrono cogatur dare an per
 9 interpositam fideiussoris uel rei personam. Siue autem ipsi patrono sit promissum siue
 ali uoluntate patroni, onerandae libertatis causa uidetur factum et ideo haec exceptio
 10 locum habebit. Quod si patronus libertum suum delegauerit creditori, an aduersus credi-
 torem, cui delegatus promisit libertatis causa onerandae, exceptione ista uti possit, uideamus.
 et Cassius existimasse Urseium⁵ refert creditorem quidem minime esse submuendum
 exceptione, quia suum recepit: uerumtamen libertum patrono posse condicere, si non
 11 transigendae controuersiae gratia id fecit. Item si libertus debitorem suum patrono dele-
 F(XYMOC)

¹ nisi tutore auctore in iudicio delatio facta sit del. (P. Faber) ² se uinciret? capita autem
 sic ordina: 5. 6. 4. 7 ³ denegandam (Hal.)? ⁴ et] nec (Hal.)? ⁵ Cassium existimasse
 Urseius (Boeckelen: cf. D. 7, 4, 10, 5. 24, 3, 59)?

2 ad rubr. add. et de exceptione iurisiurandi
 X⁴C (substituit eadem pro uera rubrica Y⁴): similiter index Cossinianus add. Ήτοι περὶ ὄρκου
 καὶ πότε ἀντικείται ἀγάθῳ παραγράφη ἡ καὶ ἔμπλα-
 λιν, quod additamentum non habent nec Basili-
 licorum codex (Paris. 1357) nec Tipucitus
 4 licet F¹: ὁ ὄρκος δύναμιν ἀποφάσεως ἔχει
 B (Anon.), unde ne corrigere uim, nam iusurandum
 rei iudicatae uim habet, uicem obtinet |
 reiudicatae F¹ 5 deferendo e' iusurand. F²

6 au'tore F² 7 petitor] petitae F² 11 ma-
 numissero F² 12 meas] tuia F² 13 oport-
 teret id d'onari F² 15 causa'm' stip. F²
 16 belissime F² 18 susteneat F² 19 επεω-
 ρούμενον F² 22 libertum seq.] ei (eod. ii) διὰ
 τὸν φόβον ἡ τὴν αἰδῶ τοῦ πατρώνος οὐέσχετο
 ἐπερωτήθηναι B (Anon.) | nimio F² | subi'e'cis-
 set ut F² 23 subi'e'ret F² 25 totum F²
 26 fideiussori's non F² 27 rogato F²
 32 interposita'm' F²

gauerit, nulla exceptione summouendus est patronus, sed libertus a patrono per condictio[n]em hoc repetet. Haec exceptio non tantum ipsi liberto, verum successoribus quoque liberti danda est: et uersa uice heredem patroni summouendum, si haec persequatur, sciendum est.

PAULUS libro septuagensimo primo ad edictum. Si filio familias delatum [B.51, 6, 2] E sit iusiurandum et iurauerit patrem suum dare non oportere, danda est patri exceptio. Si in alea rem uendam, ut ludam, et euicta re conueniar, exceptione [BS. 22, 1, 19 sch. 4] summouebitur emptor. Si seruus promittat domino pecuniam, ut manumittatur, cum [BS.] alias non esset manumissurus dominus, eamque liber factus spondeat: dicitur non obstarre ⁴ a exceptionem || patrono, si eam petat: non enim onerandae libertatis causa haec pecunia f. 313 promises est. alioquin iniquum est, dominum et seruo carere et pretio eius. totiens ergo onerandae libertatis causa pecunia uidetur promitti, quotiens sua sponte dominus manumisit et propterea uelit libertum pecuniam promittere, ut non exigat eam, sed ut libertus eum timeat et obtemperet ei.

VI.

R DE LITIGIOSIS R

15

EP

ULPIANUS libro septuagensimo sexto ad edictum. Litigiosam rem non facit [B.27, 1, 6] E denuntiatio, quae impedienda uenditionis causa fit. Si inter Primum et Secundum sit lis contestata et ego a Tertio emero, qui nullam controuersiam patiebatur, uideamus, an exceptioni locus sit. et putem subueniendum mihi, quia is, qui mihi uendidit, nullam litem ²⁰ habuit et quod fieri potest, ut duo in necem eius litem inter se iungant, qui cum ipso litigare non poterant. si tamen cum procuratore tutore curatore alicuius iudicium acceptum sit, consequens erit dicere, quasi cum ipso litigetur, ita eum ad¹ exceptionem pertinere.

IDEM libro sexto fideicommissorum. Si seruus cum emerit scit, ignorauit [B.27, 1, 7] P antem dominus, uel contra, uidendum est, cuius potius spectanda sit scientia. et magis est, ut scientia inspicienda sit eius qui comparauit, non eius, cui adquiretur, et ideo poena litigiosi competit, sic tamen, si non mandatu domini emit: nam si mandatu, etiamsi scit seruus, dominus autem ignorauit, scientia non nocet: et ita Julianus in re litigiosa scribit. ²⁹

GAIUS libro sexto ad legem duodecim tabularum. Rem de qua controuersia [B.27, 1, 8] P est prohibemur in sacrum dedicare: aliquo[n] dupli poenam patimur, nec immerito, ne liceat eo modo duriore aduersarii condicionem facere. sed duplum utrum fisco an aduersario praestandum sit, nihil exprimitur: fortassis autem magis aduersario, ut id ueluti solacium habeat pro eo, quod potentiori aduersario traditus est.

VII.

R DE OBLIGATIONIBUS ET ACTIONIBUS R

35

SPEA

GAIUS libro secundo aureorum. Obligationes aut ex contractu nascuntur aut [B.52, 1, 1] S* ex maleficio aut proprio quodam iure ex mariis causarum figuris. Obligationes ex contractu aut re contrahuntur aut uerbis aut consensu. Re contrahitur obligatio² mutui [I. 3, 14 pr. datione. mutui autem datio consistit in his rebus, quae pondere numero mensurae con- ⁴⁰ stant, ueluti uino oleo frumento pecunia numerata, quas res in hoc damus, ut fiant accipientis, postea alias recepturi eiusdem generis et qualitatibus. Is quoque, cui rem [I. 3, 14, 2] F(XYMO)C)

¹ ad eum (edd.)? ² ueluti ins. (Inst.: ω̄C τὸ Δάνειον B)

3 uice] uide F¹ 7 ludum F² 8 su'i'm- ΔΙΚΑΖΕΣΘΑΙ ΔΟΚΕΙ καὶ ΥΠΟΚΕΙΤΑΙ τὴν πΑΡΑΓΡΑΦΗ
mouebitur F² | pecuniam] peculioiam F¹ B (Anon.) 37 aut et' maleficio F²: ἢ ἀπό⁴
11 est dom.] F¹, eset dom. F² 18 sicun- ἀμαρτήματος B (Anon.) 40 consta'n't F²
dum F² 23 quasi cum ipso seq.] ΔΥΤΩC 41 uin'io F¹

aliquam commodamus, re nobis obligatur, sed is de ea ipsa re quam acceperit restituenda
 4 tenetur. Et ille quidem qui mutnum accepit, si quolibet casu quod accepit amiserit, nihilo
 minus obligatus permanet: is uero qui utendum accepit, si maiore casu, cui humana infir-
 mitas resistere non potest, ueluti incendio ruina naufragio, rem quam accepit amiserit, se-
 curus est. alias tamen exactissimam diligentiam custodienda rei praestare compellitur, nec
 sufficit ei eandem diligentiam adhibere, quam suis rebus adhibet, si aliud diligentior custo-
 dire poterit. sed et in maioribus casibus, si culpa eius interueniat, tenetur, ueluti si quasi
 amicos ad cenam invitaturus argentum, quod in eam rem utendum acceperit¹, peregre pro-
 ficiens secum portare uoluerit et id aut naufragio aut praedonum hostiumue incursum
 5 amiserit. Is quoque, apud quem rem aliquam deponimus, re nobis tenetur: qui [I. 8, 14,]
 et ipse de ea re quam acceperit restituenda tenetur. sed is etiamsi neglegenter rem custo-
 ditam amiserit, securus est: quia enim non sua gratia accipit, sed eius a quo accipit, i-
 eo solo tenetur, si quid dolo perierit: negligentiae uero nomine ideo non tenetur, qui
 qui negligenti amico rem custodiendam committit, de se queri debet. magnam tame-
 6 negligentiam placuit § in doli criminis cadere. Creditor quoque, qui pignus ac- [I. 8, 14,]
 7 cepit, re tenetur: qui et ipse de ea ipsa re quam accepit restituenda tenetur. Uer- [I. 8, 15 pr.
 8 bis obligatio contrahitur ex interrogatione et responsu, cum quid dari fieri nobis stipu-
 lemur². Sed aut proprio nomine quisque obligatur aut alieno: qui autem alieno nomine [I. 8]
 obligatur, fideiussor vocatur. et plerumque ab eo, quem proprio nomine obligamus, alio-
 accipimus, qui eadem obligatione teneantur, dum curamus, ut quod in obligationem de-
 9 duimus, tutius nobis debeatur. Si id, quod dari stipulemur, tale sit, ut dari non possit,
 palam est naturali ratione inutilem esse stipulationem, ueluti si de homine libero uel iam
 mortuo uel aedibus deustis facta sit stipulatio inter eos, qui ignorauerint eum hominem
 liberum esse uel mortuum esse uel aedes deustas esse. idem iuris est, si quis locum sa-
 10 crum aut religiosum dari sibi stipulatus fuerit. Nec minus inutilis est stipulatio, si qui [I. 8]
 11 rem suam ignorans suam esse stipulatus fuerit. Item sub impossibili condicione facta-
 12 stipulationem constat inutilem esse. Furiosum, siue stipulatur siue promittat, nihil ager-
 13 natura manifestum est. Huic proximus est, qui eius aetatis est, ut nondum intellegat, qui
 obligatur: sed quod ad hunc benignius acceptum est: nam qui loqui potest, creditur et stipu-
 14 lari et promittere recte posse. Mutum nihil pertinere ad obligationem uerborum natura-
 15 manifestum est. Sed et de surdo idem dicitur, quia, etiamsi loqui possit, siue promittat,
 uerba stipulantis exaudire debet, siue stipuletur, debet exaudire uerba promittentis. unde
 appareat non de eo nos loqui, qui tardius exaudit, sed qui omnino non exaudit. [I. 8, 19,]
 2 IDEM libro tertio institutionum. Consensu fiunt obligations [Gai. 8, 185. I. 8, 22 pr. B. 52, 1,]
 1 in emptionibus uenditionibus, locationibus conductionibus, societatibus, mandatis. Ide- [S.
 autem istis modis consensu dicimus obligationem³ contrahi, quia neque [Gai. 8, 186. I. 8, 22,]
 uerborum neque scripturae ulla proprietas desideratur, sed sufficit eos, qui negotia⁴ gerunt-
 2 consentire⁵. Unde inter absentes quoque talia negotia contrahuntur, ueluti per [I. 8, 22,]
 3 epistulam uel⁶ per nuntium⁷. Item in his contractibus alter alteri obli- [Gai. 8, 187. I. 8, 22,]
 gatur de eo, quod alterum alteri ex bono et aequo praestare oportet. 44

F(XYMO)

¹ si quasi amicos ad cenam invitaturus quod argentum utendum acceperit? ² stipulamus (Inst.)? ³ dicimus obligations Gaius (Uer.), dicitur obligatio Inst. ⁴ negotium Gai. Inst. ⁵ sic etiam Inst., consensisse Gai. (Uer.) ⁶ aut Gai. Inst. ⁷ sic etiam Inst., per inter-
 nuntium Gai. (Uer.), ubi sequitur: cum alioquin uerborum obligatio inter absentes fieri
 non possit

5 custodienda rei] sic ad Inst.: sane quidem exactam diligentiam custodienda rei praes-
 tare iubetur et B (Anon.): ἄκρα δὲ χρεωστεῖ ἐπιμέλειαν ἐπὶ τῷ παραφύλακῷ αἴτοι (τοῦ πρά-
 γματος), custodienda erit F¹, custodiae rei F²
 6 ei] si F¹, eii (uoluit ei) F² 9 hostium ue F²
 10 rem om. F¹ 12 securos F² 14 qu'a'eri

F² 15 crimen] F¹, crimen F² 17 responsu] F¹, responsione F²: responso Inst. libri optimi (Anselmiana excerpta et Bamb.), responsione Taurin. et reliqui 21 totius F¹ | stipulaetur F² 26 sub del. F² 30 mutu'u'm F¹ 35 emptionibus et uenditionibus Gai. cod. Uer. 36 quia] quo Gai. cod. Uer. 40 alterum' alteri F²

- 3 PAULUS libro secundo institutionum. Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum aut seruitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid uel faciendum uel praestandum. Non satis autem est dantis esse nummos et fieri accipientis, ut obligatio nascatur, sed etiam hoc animo dari et accipi, ut obligatio constituatur. itaque si quis pecuniam suam donandi causa dederit mihi, quamquam et donantis fuerit et mea fiat, tamen non obligabor ei, quia non hoc inter nos actum est. Uerborum quoque obligatio constat, si inter contrahentes id agatur: nec enim si per iocum puta uel demonstrandi intellectus¹ causa ego tibi dixerim 'spondes'? et tu responderis 'spondeo', nascetur obligatio.⁹
- 4 GAIUS libro tertio aureorum. Ex maleficio nascuntur obligationes, ueluti ex furto, ex damno, ex rapina, ex iniuria. quae omnia unius generis sunt: nam haec re tantum consistunt, id est ipso maleficio, cum alioquin ex contractu obligationes non tantum re consistant, sed etiam uerbis et consensu.
- 5 IDEM libro tertio aureorum. Si quis absentis negotia gesserit, si [cf. I. 3, 27, 1. B. 52, 1, 4] S* quidem ex mandatu, palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati, quibus in- 16 uicem experiri possunt de eo, quod alterum alteri ex bona fide praestare oportet: si uero sine mandatu, placuit quidem sane eos inuicem obligari eoque nomine proditae sunt actiones, quas appellamus negotiorum gestorum, quibus aequae inuicem experiri possunt de eo, quod ex bona fide alterum alteri praestare oportet. sed neque ex contractu neque ex maleficio 19 actiones || nascuntur: neque enim is qui gessit cum absente creditur ante contraxisse, ne- q. 82 f. 314 que ullum maleficium est sine mandatu suscipere negotiorum administrationem: longe magis is, cuius negotia gesta sunt, ignorans aut contraxisse aut delinquere intelligi² potest: sed utilitatis causa receptum est inuicem eos obligari. ideo autem id its receptum est, quia plerumque homines eo animo peregre proficiscuntur quasi statim reddituri nec ob id ulli curam negotiorum suorum mandant, deinde nouis causis interuenientibus ex necessitate 25 diutius absunt: quorum negotia desperire iniquum erat, quae sane desperirent, si uel is, qui obtulisset se negotiis gerundis, nullam habiturus esset actionem de eo, quod utiliter de suo impendisset, uel is, cuius gesta essent, aduersus eum, qui inuasisset negotia eius, nullo iure 1 agere posset. Tutelae quoque iudicio qui tenentur, non proprie ex contractu [I. 3, 27, 2 obligati intelleguntur (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur): sed 20 quia sane non ex maleficio tenentur, quasi ex contractu teneri uidentur. et hoc autem casu mutuae sunt actiones: non tantum enim pupillus cum tutori, sed et contra tutor cum pupillo habet actionem, si uel impenderit aliquid in rem pupilli uel pro eo fuerit obligatus 2 aut rem suam creditori eius obligauerit. Heres quoque, qui legatum debet, [cf. I. 3, 27, 5 neque ex contractu neque ex maleficio obligatus esse intellegitur: nam neque cum defuncto 25 neque cum herede contraxisse quicquam legatarius intellegitur: maleficium autem nullum 3 in ea re esse plus quam manifestum est. Is quoque, qui non debitum accipit [cf. I. 3, 27, 6

F(XYMOC)

¹ intellectus del. ² non ins. (Hal.)

2 aliud F¹ 4 f*teri* F² 6 oblig'ab'or F²
 7 in'ter' F² | 'si' per F² 8 responderes F²
 10 tertio rerum cottidianarum siue' aureorum F²: *u. ad D. 17, 1, 2* 11 unius 'et' generis F² | h'a'e F² 14 idem libro tertio aureorum] F¹, del. F²: Graeca huius tituli uersio quae estat cum auctorum nomina non habeat, numeri autem inter leges interpositi admodum turbati sint, omissione numeri hoc loco rem non decidit: at retinendam esse inscriptionem ostendunt allegationes interpretum Graecorum cum iis quae haec editio proponit plane conuenientes, ut sunt l. 9 (uol. 2 p. 612 Heimb.). 14 (suppl. p. 226). 19 (3, 487). 23 (2, 619). 24 (2, 606). 25 (2, 585). 27 (3, 288). 36 (3, 310). 41 (2, 677). 42 (4, 167). 43 (suppl. p. 226).

44 (4, 90). 46 (2, 30). 47 (2, 564). 52 (2, 595). 57 (2, 613). 59 (4, 102). 61 (4, 577 et suppl. p. 175). numeros hinc discedentes non obseruauit nisi Pon. 24, 35, 44, ubi lex nobis 35 dicitur 34 et Bas. 2, 67, ubi lex nobis 52 dicitur 51: praeterea cf. ad l. 58 [18 quas] quae F¹ 21 magis] F², minus XYMOC 22 delinquisse F² 24 per a'egre F¹ 26 desperire F²: nisi hic scr. est deserit et mox desererentur, propterea quod Inst. 3, 27, 1, qui locus huic affinis est, legitur ne absentium ... desererentur negotia: certe dispereundi uocabulum sic ut hic ponitur insolens est et uiz ferendum | erat] F¹, est F² | desperire'n't F² 27 gerendis F² 28 impeditisset F

- per errorem soluentis, obligatur quidem quasi ex mutui datione et eadem actione tenetur, qua debitores creditoribus: sed non potest intelligi is, qui ex ea causa tenetur, ex contractu obligatus esse: qui enim soluit per errorem, magis distractandae obligationis animo quam contrahendae dare uidetur. Si iudex litem suam fecerit, non [D. 50, 13, 6. L 4, 5 pr. proprie ex maleficio obligatus uidetur, sed quia neque ex contractu obligatus est¹ utique pec- casse aliquid intelligitur, licet per imprudentiam, ideo uidetur quasi ex maleficio teneri. (D)
- Is quoque, ex cuius cenaculo (uel proprio ipsius vel conducto uel in quo gratis [L 4, 5, 1 habitabat) deiectum effusumue aliquid est ita, ut alicui noceret, quasi ex maleficio teneri uidetur: ideo autem non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur aut serui aut liberi. cui similis est is, qui ea parte, qua [B. 52, 1, 5 10 uolgo iter fieri solet, id positum aut suspensum habet, quod potest, si ceciderit, alicui nocere. ideo si filius familias seorsum a patre habitauerit et quid ex cenaculo [L 4, 5, 2 eius deiectum effusumue sit siue quid positum suspensumue habuerit, cuius casus periculosis est, Iuliano placuit in patrem neque de peculio neque noxalem dandam esse actionem, sed cum ipso filio agendum. Item exercitor nauis aut cauponae aut stabuli de [L 4, 5, 3 15 damno aut furto, quod in naue aut capona aut stabulo factum sit, quasi ex maleficio teneri uidetur, si modo ipsius nullum est maleficium, sed alicuius eorum, quorum opera nauem aut cauponam aut stabulum exerceret: cum enim neque ex contractu sit aduersus eum constituta haec actio et aliquatenus culpae reus est, quod opera malorum hominum uteretur, ideo quasi ex maleficio teneri uidetur.
- PAULUS libro quarto ad Sabinum. In omnibus temporalibus actionibus nisi nouissimus totus dies compleatur, non finit obligationem². [B. 52, 1, 6. Ep. 19, 6 not. S
- POMPONIUS libro quinto decimo ad Sabinum. Actiones aduersus patrem filio [B. 52, 1, 7 S praestari non possunt, dum in potestate eius est filius.
- IDEX libro sexto decimo ad Sabinum. Sub hac condicione 'si uolam' nulla [B. 52, 1, 8 S fit obligatio: pro non dicto enim est, quod dare nisi uelis cogi non possis: nam nec heres promissoris³ eius, qui numquam dare uoluerit⁴, tenetur, quia hanc condicione in ipsum promissorem⁴ numquam exstitit.
- PAULUS libro nono ad Sabinum. Filius familias suo nomine [B. 52, 1, 9. BS. 23, 1, 17 sch. 1 S nullam actionem habet, nisi iniuriarum et quod ui aut clam et depositi et commodati, ut Iulianus putat.
- ULPIANUS libro quadragesimo septimo ad Sabinum. Naturales obligationes [B. 52, 1, 9 S non eo solo aestimantur, si actio aliqua eorum nomine competit, uerum etiam eo, si soluta pecunia repeti non possit.
- PAULUS libro duodecimo ad Sabinum. Quaecumque gerimus, cum ex nostro [B. 52, 1, 10 S contractu originem trahunt, nisi ex nostra persona obligationis initium sumant, inanescutum nostrum efficiunt: et ideo neque stipulari neque emere uendere contrahere, ut alterius nomine recte agat, possumus.
- POMPONIUS libro uicensimo nono ad Sabinum. Ex depositi et commodati [B. 52, 1, 11 S et mandati et tutelae et negotiorum gestorum ob dolum malum defuncti heres in solidum tenetur.
- ULPIANUS libro primo disputationum. In factum actiones etiam [B. 52, 1, 12. BS. 23, 1, 1 filii familiarium possunt exercere.

F(XYMO^C)

¹ et ins. (D. 4. gem. secundum F², item Inst.)

² obligatio?

³ qui numquam dare uoluerit del.

⁴ in ipso promissore?

κλάμ ἵνερδίκτον καὶ τὸν δεπόσιτον BS. 23, 17, 1, καὶ ὅτε Βίαν ὑποτί καὶ τὸν περὶ παρδίκης B (Anon.) 32 ulpianus] idem F² male: Pauli enim ad Sabinum non fuerunt nisi libri XVI 33 eorum] F et hic et D. 46, 1, 16, 4 35 panlus] idem F² 36 nostra] nostro F² 42 et iam filii familiarium F²

1 teneatur F² 7 is] id F² 8 est i'tu'ta ut F² 14 in] Inst., om. F 15 item] iter F² | de danno] de dolo Inst. errore 16 forto F² nauie 'de' aut caupon'a F² 18 caupon'i'am F² 19 culpa'e' F² 22 non finit obligationem] FXYMO^C 25 uol'i'am F² 30 quod ui aut clam 'et' depositi F²: καὶ τὸ κογὸδ δι αὐτ

- 14 IDEM libro septimo disputationum. Serui ex delictis qui- [B. 52, 1, 18. BS. 18, 5, 41 sch. 168] S dem obligantur et, si manumittantur, obligati remanent: ex contractibus autem ciuiliter quidem non obligantur, sed naturaliter et obligantur et obligant. denique si seruo, qui mihi mutuam pecuniam dederat, manumisso soluam, liberor. 4
- 15 IULIANUS libro quarto digestorum. Qui cum herede egit, ex- [Ulp. D. 44, 2, 2. B. 52, 1, 14] S ceptione summotus est hac: 'si non in ea causa tabulas testamenti sint, ut contra eas emancipato bonorum possessio dari possit'. emancipato omittente bonorum possessionem non inique postulabit creditor restitui sibi actionem aduersus scriptum heredem: nam quamdiu bonorum possessio contra tabulas filio dari potest, heres quodammodo debitor non est. 9
- 16 IDEM libro tertio decimo digestorum. Qui a serno hereditario mutuam pe- [B. 52, 1, 15] S cuniam accepit et fundum uel hominem pignoris causa ei tradiderat¹ et precario rogauit, precario possidet: nam seruus hereditarius sicuti per traditionem² accipiendo proprietatem hereditati adquirit, ita precario dando efficit, ne res usucapi possit. nam et si commoda- uerit uel deposuerit rem peculiarem, commodati et depositi actionem hereditati adquiret. haec ita, si peculiare negotium contractum est: nam ex hac causa etiam possessio³ adqui- 15 sita intellegi debet.
- 17 IDEM libro trigensimo tertio digestorum. Omnes debitores, qui speciem ex [B. 52, 1, 16] S causa lucrativa debent, liberantur, cum ea species ex causa lucrativa ad creditores per- uenisset. 19
- 18 IDEM libro quinquagensimo quarto digestorum. Si is, qui Stichum dari stipu- [B. 52, 1, 17] S latus fuerat, heres exsisterit ei, cui ex testamento idem Stichus debebatur: si ex testamento Stichum petierit, non consumet stipulationem, et contra si ex stipulatu Stichum petierit, actionem ex testamento saluam habebit, quia initio ita constituerint hae duae obligationes, ut altera in iudicium deducta altera nihilo minus integra remaneret. 24
- 19 IDEM libro septuagensimo tertio digestorum. Ex promissione [B. 52, 1, 18. BS. 39, 6, 1 sch. 1] S dotis: non uidetur lucrativa causa esse, sed quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit. porro cum creditor uel emptor ex lucrativa causa rem habere cooperit, nihilo minus integras actiones retinent, sicut ex contrario qui non ex causa lucrativa rem habere coepit, eandem non prohibetur ex lucrativa causa petere. 29
- 20 ALFENUS libro secundo digestorum. Seruus non in omnibus rebus sine poena [B. 52, 1, 19] S domino dicto audiens esse solet, sicuti si dominus hominem occidere aut furtum aliqui fa- cere seruum iussisset. quare quamvis domini iusu seruus piraticam fecisset, iudicium in eum post libertatem reddi oportet. et quodcumque ui^l fecisset, quae uis a maleficio non f. 815 abesset, ita oportet poenas eum pendere. sed si aliqua rixa ex litibus et contentione nata esset aut aliqua uis iuris retinendi causa facta esset et ab his rebus facinus abesset, tum 35 non conuenit praetorem, quod seruus iusu domini fecisset, de ea re in liberum iudi- cium dare.
- 21 IULIANUS libro tertio ex Minicio. Contraxisse unusquisque in eo loco intel- [B. 52, 1, 20] S legitur, in quo ut solueret se obligauit. 39
- 22 AFRICANUS libro tertio quaestionum. Cum quis in diem mercem stipulatus [B. 52, 1, 21] S fideiussorem accepit, eius temporis aestimatio spectanda est, quo satis acceperit.
- 23 IDEM libro septimo quaestionum. Traiecticiae pecuniae nomine, si ad diem [B. 52, 1, 22] S soluta non esset, poena (uti adsolet) ob operas eius qui eam pecuniam peteret in stipula- tionem erat deducta: is qui eam pecuniam petebat parte exacta petere desierat, deinde interposito tempore interpellare instituerat. consultus respondit eius quoque temporis, quo 45 F(XYMO)

¹ pignoris causa ei tradiderat] fiduciae causa ei mancipauerat et mox ² mancipio scripsit Julianus (Arndts Beiträge 1, 208: Huschke Zeitschr. f. gesch. Rechtswiss. 14, 263) ³ fiducia uidetur fuisse

2 obligatio remanent F⁴ 3 hac] sic F sicuti F² 33 fecisset] fecisset F⁴ 41 quo 8 postulauit F 11 praeclarus F² 13 praeclarus F² satis acceperit] καθ' ὅν (καιρόν) ὁ ἐγγυτής carius F² 13 praeclarus F² 23 haec due F² 42 trahiecticiae F 24 remane'ret F² 30 alphenus F 31 sol'et

interpellatus non esset, poenam peti posse: amplius etiam omnino interpellatus non esset: nec aliter non committi stipulationem, quam si per debitorem non stetisset, quo minus solueret: alioquin dicendum et si is, qui interpellare coepisset, ualeatudine impeditus interpellare desisset, poenam non committi. de illo sane potest dubitari, si interpellatus ipse¹ moram fecerit, an, quamvis pecuniam postea offerat, nihilo minus poena committatur: et hoc rectius dicitur. ² nam et si arbiter ex compromisso pecuniam certo die dare iusserit neque per eum, qui dare iussua sit, steterit, non committi poenam respondit: adeo ut et illud Seruius rectissime existimauerit, si quando dies, qua pecunia daretur, sententia arbitri comprehensa non esset, modicum spatium datum uideri. hoc idem dicendum et cum quid ea lege uenierit, ut, nisi ad diem pretium solutum fuerit, inempta res fiat.

- 24 POMPONIUS libro singulari regularum. Si a furioso, cum [B. 52, 1, 28. cf. Pomp. 12, 1, 12 S] eum compotem mentis esse putarem, pecuniam quasi mutuam acceperim eaque in rem meam uersa fuerit, condictio furioso adquiritur: nam ex quibus causis ignorantibus nobis actiones adquiruntur, ex isdem etiam furiosi nomine incipit agi posse: ueluti cum seruus eius stipulatur, cum furtum ei fit, aut damnum ei dando in legem Aquilium committitur, aut si forte, cum creditor fuerat, fraudandi eius causa debitor alicui rem tradiderit. idem-
¹ que erit, si legetur ei uel fideicommissum ei relinquatur. Item si is, qui seruo alieno cre-
² diderat, furere coeperit, deinde seruus in rem domini id quod mutuum acceperat uerterit,
³ furioso condictio adquiritur. Item si alienam pecuniam credendi causa quis dederit, deinde
⁴ compos mentis esse desierit, postea consumpta ea furioso condictio adquiritur. Et qui ne-
⁵ gotia furiosi gesserit, negotiorum gestorum ei obligatur.
- 25 UPIANUS libro singulari regularum. Actionum genera sunt duo, in rem, [B. 52, 1, 24 S] quae dicitur uindicatio, et in personam, quae condictio appellatur. in rem actio est, per quam rem nostram, quae ab alio possidetur, petimus: et semper aduersus eum est qui rem possidet. in personam actio est, qua cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad fa-
¹ ciendum aliiquid uel dandum: et semper aduersus eundem locum habet. Actionum autem quaedam ex contractu, quaedam ex facto, quaedam in factum sunt. ex contractu actio est, quotiens quis sui lucri causa cum aliquo contrahit, ueluti emendo uendendo locando con-
² ducendo et ceteris similibus. ex facto actio est, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipse admisit, ueluti furtum uel iniuriam commisit uel damnum dedit. in factum actio di-
³ citur, || qualis est exempli gratia actio, quae datur patrono aduersus libertum, a quo contra f. 31⁵
⁴ edictum praetoris in ius uocatus est. Omnes autem actiones aut ciuiles dicuntur aut ho-
⁵ norariae.
- 26 IDEM libro quinto de censibus. Omnes poenales actiones post item inchoa- [B. 52, 1, 25 S]
¹ tam et ad heredes transeunt.
- 27 PAPINIANUS libro uicensimo septimo quaestionum. Obliga- [B. 53, 1, 26. BS. 28, 8, 61 sch. 3 P]
² tiones, quae non propriis uiribus consistunt, neque officio iudicis neque praetoris imperio
³ neque legis potestate confirmantur.
- 28 IDEM libro primo definitionum. Actio in personam infertur: petitio in rem: [B. 52, 1, 27 P]
⁴ persecutio in rem uel in personam rei persequendae gratia.
- 29 PAULUS libro quarto responsorum. Lucio Titio cum ex causa iudicati pe- [B. 52, 1, 28 P]
⁵ cunia deberetur et eidem debitori aliam pecuniam crereret, in cautione pecuniae creditae non adiecit sibi praeter eam³ pecuniam debitam sibi ex causa iudicati: quaero, an integræ sint utraequæ Lucio Titio petitiones. Paulus respondit nihil proponi, cur non sint integræ. 44
- 30 SCAEUOLA libro primo responsorum. Seruus effectus non idcirco, quod postea [B. 53, 1, 29 P]
⁶ indulgentia principali libertatem consecutus est, redisse dicitur in obligationem creditorum.
F(XYMOC)

¹ interpellatus ipse del. ² exciderunt talia: ceterum poena non committitur, si per debito-
³ rem non steterit, quo minus ea die solueret ⁴ non adiecit praeterea?

⁵ et] est F¹ 4 dedisset F² 6 dari F² lator F¹ 24 alia F¹ 26 et] est F¹ 42 et
¹³ condictio c'io F² 14 hisdem F² 17 uel ei'us'dem F² 45 scaebola F
¹⁵ si' fideic. F² 20 condictio F² 23 appell-

- 31 MAECIANUS libro secundo fideicommissorum. Non solum stipulationes im- [B. 52, 1, 30] *P* possibili condicione adplicatae nullius momenti sunt, sed etiam ceteri quoque contractus, ueluti emptiones locationes, impossibili condicione interposita aequa nullius momenti sunt, quia in ea re, quae ex duorum pluriumue consensu agitur, omnium uoluntas spectetur, quorum procul dubio in huiusmodi actu talis cogitatio est, ut nihil agi existiment adposita ea condicione, quam sciant esse impossibilem.
- 32 HERMOGENIANUS libro secundo iuris epitomarum. Cum ex uno delicto plu- [B. 52, 1, 31] *P* res nascantur actiones, sicut euenit, cum arbores furtim caesae dicuntur, omnibus experiri permitti post magnas uarietates optinuit.
- 33 PAULUS libro tertio decretorum. Constitutionibus, quibus ostenditur heredes [B. 52, 1, 32] *P* poena non teneri, placuit, si uiuus conuentus fuerat, etiam poenae persecutionem transmissam uideri, quasi lite contestata *cum* mortuo.
- 34 IDEM libro singulari *de concurrentibus actionibus*. Qui seruum alienum in- [B. 52, 1, 33] *Pf* iuriouse uerberat, ex uno facto incidit et in Aquiliam et in actionem iniuriarum: iniuria enim ex affectu fit, damnum ex culpa et ideo possunt utraeque competere. sed quidam altera 15 electa alteram consumi. alii per legis Aquiliae actionem iniuriarum consumi, quoniam desuit bonum et aequum esse condemnari eum, qui aestimationem praestitit: sed si ante iniuriarum actum¹ esset, teneri eum ex lege Aquilia. sed et haec sententia per praetorem inhibenda est, nisi in id, quod amplius ex lege Aquilia competit, agatur. rationabilius itaque est eam admitti sententiam, ut liceat ei quam uoluerit actionem prius exercere, quod autem 20 amplius in altera est, etiam hoc¹ exequi. Si is, cui rem commodauro, eam subripuerit, tenebitur quidem et commodati actione et condicione, sed altera actio alteram peremit aut 2 ipso iure aut per exceptionem, quod est tutius. Hinc de colono responsum est, si aliquid ex fundo substraxerit, teneri eum condicione et furti, quin etiam ex locato: et poena qui- 25 dem furti non confunditur, illae autem inter se miscentur. et hoc in legis Aquiliae actione dicitur, si tibi commodauro uestimenta et tu ea ruperis: utraeque enim actiones rei per-secutionem continent. et quidem post legis Aquiliae actionem utique commodati finietur: post commodati an Aquiliae remaneat in eo, quod in repetitione triginta dierum amplius est, dubitatur: sed uerius est remanere, quia simplus accedit: et² simplus subducto locum non habet. 30
- 35 IDEM libro primo ad edictum praetoris. In honorariis actionibus sic esse [B. 52, 1, 34] *E* definiendum Cassius ait, ut quae rei persecutionem habeant, hae etiam post annum da- rentur, ceterae ¹ intra annum. honorariae autem, quae post annum non dantur, nec in f. 316 heredem dandas sunt, ut tamen lucrum ei extorqueatur, sicut fit in actione dolii mali et interdicto unde ui et similibus. illae autem rei persecutionem continent, quibus persequi- 35 mur quod ex patrimonio nobis abest, ut cum agimus cum bonorum possessore debitoris nostri, item Publiciana, quae ad exemplum uindicationis datur. sed cum re- [Pon. 24, 35]
- ¹ scissa usucapione redditur, anno finitur, quia contra ius ciuile datur. In duumuiro [Pon.] et rem publicam etiam post annum actio datur ex contractu magistratum municipalium. 39
- 36 ULPIANUS libro secundo ad edictum. Cessat ignominia in con- [B. 52, 1, 35. BS. 28, 11, 26] *E* dictionibus, quamuis ex famosis causis pendeant.

F(XYMOC)

¹ hoc] postea? ² et del. (u. i.)

1 i¹mpossibili F¹ 2 condicione F¹ 7 her-
mocenianus F¹ 8 eueⁿit F² 11 trans-
missam] F, remissam Y^o, remissam non XY^o
MOC 12 cum mortuo] XYMOC cum B:
ως προκατάρχεως γενομένης κατὰ τοῦ τελευτή-
canton, eu mortuo F¹, eo mortuo F² 13 de
om. F 14 ueruerat F¹ | et in aquiliam et
in actionem F² 15 utraeque F² 18 in-
hibenda F² 19 rationabilius F² 21 ex-
sequi F², consequi F² 22 altera actio bis F¹
23 totius F¹ 28 aquilia e' rem. F² 29 sed

uerius est remanere seq.] idem legerunt Graeci:
ēni τῷ περιττῷ κώzεται B (Anon.), nec puto
lectionem sollicitandam, nisi quod copula abundat: nam subducere apud auctores non solet
usurpari de eo quod est ύφαιρειν, quod Latine
solet esse deducere, contra non raro usurpatum
de eo quod est συλλογίζειν. scilicet hoc ait Pau-
lus ubi iudicii constituerit dampnum petitori aesti-
mandum esse in simplici, reum absolvi debere
31 praetoris del. F² 34 actionem F

- 37 IDEM libro quarto ad edictum praetoris. Actionis uerbo continetur in rem, [B. 52, 1, 35] E in personam: directa, utilis: praeiudicium, sicut ait Pomponius: stipulationes etiam, que praetoriae sunt, quia actionum instar obtinent, ut damni infecti, legatorum et si quae si miles sunt. interdicta quoque actionis uerbo continentur. Mixtae sunt actiones, [B. 52, 1, 36] E in quibus uterque actor est, ut puta finium regundorum, familiae erciscundae, communi diuidundo, interdictum uti possidetis, utrubi.
- 38 PAULUS libro tertio ad edictum. Non figura litterarum, sed oratione, quam [B. 52, 1, 37] E exprimunt litterae, obligamus, quatenus placuit non minus ualere, quod scriptura, quam quod uocibus lingua figuratis significaretur.
- 39 GAIUS libro tertio ad edictum prouinciale. Filius familias ex omnibus causis [B. 52, 1, 38] E tamquam pater familias obligatur et ob id agi cum eo tamquam cum patre familias potest.
- 40 PAULUS libro undecimo ad edictum. Hereditiarum actionum loco habentur [B. 52, 1, 39] E et legata, quamvis ab herede cooperint.
- 41 IDEM libro uicensimo secundo ad edictum. Quotiens lex obligationem in- [B. 52, 1, 40] E trudicit, nisi si nominatum cauerit, ut sola ea actione utamur, etiam ueteres eo nomine 15 actiones competere. Si ex eodem facto duae competent actiones, postea iudicis potius¹ partes esse, ut quo plus sit in reliqua actione, id actor ferat, si tantudem aut minus, id² consequatur.
- 42 UPIANUS libro uicesimo primo ad edictum. Is, cui sub condicione legatum [B. 52, 1, 41] E est, pendente condicione non est creditor, sed tunc, cum extiterit condicio, quamvis eum, 20 qui stipulatus est sub condicione, placet etiam pendente condicione creditorem esse. Creditores eos accipere debemus, qui aliquam actionem uel ciuilem habent, sic tamen, ne exceptione submoueantur, uel honorariam actionem, uel in factum.
- 43 PAULUS libro septuagensimo secundo ad edictum. Obligari potest pater fa- [B. 52, 1, 41] E milias suae potestatis pubes³ compos mentis: pupillus sine tutoris auctoritate non obligatur⁴ iure ciuili: seruus autem ex contractibus non obligatur.
- 44 IDEM libro septuagensimo quarto ad edictum praetoris. Obligationum fere [B. 52, 1, 41] E 1 quattuor causae sunt: aut enim dies in sis est aut condicio aut modus aut accessio. Circa diem duplex inspectio est: nam uel ex die incipit obligatio aut confertur in diem. ex die ueluti 'kalendis Martiis dare spondes'⁵ cuius natura haec est, ut ante diem non exigatur. ad diem autem 'usque ad kalendas dare spondes'⁶ placet autem ad tempus [B. 52, 1, 42] obligationem constitui non posse non magis quam legatum: nam quod alicui deberi coepit, certis modis desinit deberi. plane post tempus stipulator uel pacti conuenti uel doli mali exceptione summoneri poterit. sic et in tradendo si quis dixerit se solum sine superficie tradere, nihil proficit, quo minus et superficies transeat, quae natura solo cohaeret. Con- dicio uero efficax est, quae in constituenda || obligatione inseritur, non quae post perfectam eam ponitur, ueluti 'centum dare spondes, nisi nauis ex Asia uenerit'⁷? sed hoc castissima existente condicione locus erit exceptioni pacti conuenti uel doli mali. Modus [B. 52, 1, 43] obligationis est, cum stipulamur decem aut hominem: nam alterius solutio totam obligatio- 4 nem interemit nec alter⁸ peti potest, utique quandiu utrumque est. Accessio [B. 52, 1, 44] uero in obligatione aut personae aut rei fit. personae, cum mihi aut Titio stipulor: rei cum mihi decem aut Titio hominem stipulor: ubi quaseritur, an ipso iure fiat liberatio-
- F(XYMOC)

¹ postea iudicis potius] postea iudicantis? ² id] nihil (*Cuiacius: ΙΙΙ = ΙΙ*) ³ pubes del. ⁴ idem Graeci, sic autem ordina: inseritur, ueluti 'centum dare spondes, nisi nauis ex Asia uenerit': non quae post perfectam eam ponitur ⁵ alterum (u. i.)?

1 edictum 'praetoris' actionis *F*² 5 cum-
muni *F*³ 6 debidundo *F* 7 littererum *F*⁴
9 figuratis *F* | significare n'tur *F*² 14 inter-
ad edictum et quotiens repetit 12 hereditaria-
rum ... 13 cooperint *F*⁵ 16 ex om. *F*¹: εἰ
ἐνὸς τρόπον *B* (Anon.) 22 accepere *F*²
27 edictum 'praetoris' obl. *F*² 28 iis] his *F*

31 autem] etiam *F*¹: οὐ δύναται δέ *B* (Anon.)
33 modus *F*⁶ | desint debere *F* 38 pacto *F*¹
40 nec alter peti potest) *FY*, nec (ne *M*⁹)
alterum peti potest *XΜΟ*, nec alter non peti
potest *C*, inc. *M*¹⁰: οὐ δύναμαι περὶ τοῦ εὐō
κινεῖν *B* (Anon.) 41 stipuor *F*² 42 no-
minem *F*¹

- 5 homine soluto Titio. Si ita stipulatus sim: 'si fundum non dederis, centum [BS. 41, 1, 1 sch. 9]
 6 'dare spondes' sola centum in stipulatione sunt, in exsolutione fundus. Sed si nauem
 fieri stipulatus sum et, si non feceris, centum, uidendum, utrum duae stipulationes sint,
 pura et condicionalis, et existens sequentis condicio non tollat priorem? an uero transferat
 in se et quasi nonatio prioris fiat? quod magis uerum est.⁵
- 45 IDEM libro quinto ad Plautium. Is, qui ex stipulatu Stichum debeat, si eum [B. 52, 1, 44] E
 ante moram manumiserit et is, priusquam super eo promissor conueniretur, decesserit, non
 tenetur: non enim per eum stetisse uidetur, quo minus eum praestaret.
- 46 IDEM libro septimo ad Plautium. Furiosus et pupillus, ubi ex re actio uenit, [B. 52, 1, 45] E
 obligantur etiam sine curatore uel tutoris auctoritate, ueluti si communem fundum habeo¹⁰
 cum his et aliquid in eum impendero uel damnum in eo pupillus dederit: nam iudicio com-
 muni diuidendo obligabuntur.
- 47 IDEM ex libro quarto decimo ad Plantium. Arrianus ait multum interesse, [B. 52, 1, 46] E
 quaeras, utrum aliquis obligetur an aliquis liberetur: ubi de obligando quaeritur, propen-
 siores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum: ubi de liberando, ex di-¹⁵
 uerso, ut facilior sis¹ ad liberationem.
- 48 IDEM libro sexto decimo ad Plantium. In quibuscumque negotiis sermone [B. 52, 1, 47] E
 opus non est sufficiente consensu, iis etiam surdus interuenire potest, quia potest intelle-
 gere et consentire, ueluti in locationibus conductionibus, emptionibus² et ceteris.¹⁹
- 49 IDEM libro octavo decimo ad Plautium. Ex contractibus uenientes actiones [B. 52, 1, 48] E
 in heredes dantur, licet delictum quoque uersetar, ueluti cum tutor in tutela gerenda dolo
 fecerit aut is apud quem depositum est³: quo casu etiam cum filius familias aut seruns
 quid tale commisit, de peculio actio datur, non noxalis.
- 50 POMPONIUS libro septimo ex Plautio. Quod quis aliquo anno dare promittit [B. 52, 1, 49] E
 aut dare damnatur, ei potestas est quolibet eius anni die dandi.²⁵
- 51 CELSUS libro tertio digestorum. Nihil aliud est actio quam ius quod [I. 4, 6 pr. B. 52, 1, 50] E
 sibi debeat, iudicio persequendi.
- 52 MODESTINUS libro secundo regularum. Obligamur aut re aut uerbis aut [B. 52, 1, 51] E
 simul utroque aut consensu aut lege aut iure honorario aut necessitate aut ex peccato.
- 2 Re obligamur, cum res ipsa intercedit. Uerbis, cum praecedit interrogatio et sequitur con-³⁰
 3 gruens responsio. Re et uerbis pariter obligamur, cum et res interrogationi intercedit,
 4 consentientes in aliquam rem. Ex consensu obligari necessario ex uoluntate nostra uide-
 5 mur. Lege obligamur, cum obtemperantes legibus aliquid secundum praecceptum legis aut⁴
 6 contra facimus. Iure honorario obligamur ex his, quae edicto perpetuo uel⁵ magistratu-
 7 fieri praecipiuntur uel fieri prohibentur. Necessitate obligantur, quibus non licet aliud fa-³⁵
 8 cere quam quod praecemptum est: quod euuenit in necessario herede. Ex peccato obligamur,
 9 cum in facto quaestionis summa constituit. Etiam nudus consensus sufficit obligationi, quam-
 10 uis uerbis hoc exprimi possit. Sed et nutu solo pleraque consistunt.
- 53 IDEM libro tertio regularum. Plura delicta in una re plures admittunt actio- [B. 52, 1, 52] E
 nes, sed non posse omnibus uti probatum est: nam si ex una obligatione plures actiones f. 317
 nascantur, una tantummodo, non omnibus utendum est. Cum generaliter adicimus 'eiuie,⁴¹
F(XYMOC)

¹ ex diuerso faciliores? ² uenditionibus ins. ³ circa id quod depositum est ins. (simi-
 litar van de Water: ἡ ο παραθήκην δειλάμενος περὶ τὸ παρατεθέν B) ⁴ non obtemperantes ins.
⁵ a ins. (Hal.)

2 'in' stipulatione F² 9 ad plantium om. F¹
 11 'h'is F¹ | uel damnum in eo pupillus de-
 derit] ἡ ἀνθεστροφή εἰς αὐτὸν ἐγράχται:
 escidit fortasse dolo malo ante damnum (cf.
 D. 14, 4, 3, 2, 16, 3, 1, 15), nam talia non in-
 telleguntur, sed enuntiantur. sed uel sic mira-
 ciu[m] actio dicitur ex re uenire: quare uide,
 ne de seruo pupilli locutus sit auctor uel totum

comma adiecerit peritus aliquis imperitus. cf.
 D. 10, 3, 29 13 ad plantium om. F¹ 15 na-
 beamus F¹ 17 ad plantium om. F¹ 18 iis] is F
 20 ad plantium om. F¹ 23 de om. F¹ 24 l. 50
 continuatur antecedenti F 31 obligamus F¹
 37 consensus] consus F: cynaeneic B (Anon.)
 41 u'e'tendum F²

- 'ad quem ea res pertinebit', et adrogantie et eorum, qui iure nobis succedunt, personas comprehendimus.
- 54 IDEM libro quinto regularum. Contractus imaginarii etiam in emptionibus [B. 52, 1, 58] E iuris vinculum non optinent, cum fides¹ facti simulatur non intercedente veritate.
- 55 IAUOLENUS libro duodecimo epistularum. In omnibus rebus, quae dominium [B. 52, 1, 54] E transferunt, concurrat oportet affectus ex utraque parte contrahentium: nam siue ea uenitio siue donatio siue conductio siue quelibet alia causa contrahendi fuit, nisi animus utriusque consentit, perduci ad effectum id quod inchoatur non potest.
- 56 POMPONIUS libro uicesimo ad Quintum Mucium. Quaecumque actiones serui [B. 52, 1, 55] E mei nomine mihi coeperunt competere uel ex duodecim tabulis uel ex lege Aquilia uel¹⁰ iniuriarum uel furti, eaedem durant, etiamsi seruus postea uel manumissus uel alienatus uel mortuus fuerit. sed et condicione ex furtiva causa competit, nisi si nactus possessionem serui aut alienauero aut manumissero eum.
- 57 IDEM libro trigesimo sexto ad Quintum Mucium. In omnibus negotiis con- [B. 52, 1, 56] E trahendis, siue bona fide sint siue non sint, si error aliquis interuenit, ut aliud sentiat puta¹⁵ qui emit aut qui conductit, aliud qui cum his contrahit, nihil ualeat quod acti sit. et idem in societate quoque coeunda respondendum est, ut, si dissentiant aliud alio existimante, nihil² ualeat ea societas, quae in consensu consistit.
- 58 (59) LICINNIUS RUFINUS libro octauo regularum. Pupillus mu- [B. 52, 1, 57. BS. 41, 1, 20 sch. 1] E tuam pecuniam accipiendo ne quidem iure naturali obligatur.²⁰
- 59 (58) CALLISTRATUS libro primo edicti monitorii. Sciendum est ex omnibus causis [B. 52, 1, 58] E litigies contestatas et in heredem similesque personas transire.
- 60 UPLIANUS libro septimo decimo³ ad edictum. Numquam actions [D. 50, 17, 130. B. 52, 1, 59] E poenales de eadem pecunia concurrentes alia aliam consumit.
- 61 SCAEUOLA libro uicensimo octauo digestorum. Procurator Seii ad- [B. 52, 1, 60. Ep. 19, 32] A misit⁴ subscriptionem ad argentarium uascularium in uerba infra scripta: Λογίκος Καλάνδιος ἐπέρων, καθώς προγέραπται· ἔτιν λοιπά πάρ' ἡμῖν, ὀφειλόμενα τῷ δεῖνι, τόσα: quaero, an Gaium Seium obligare potuit. respondit Seium, si alioquin obligatus non esset, non propter quod⁵ ea⁶ scriptura quae proponeretur interposita sit, obligatum esse. Seia, (Ep.) BS. 47, 1, 31 sch. — cum salario constituere uellet, ita epistulam emisit: 'Lucio Titio salutem. Si in eodem³⁰ animo et eadem affectione circa me es, quo semper fuisti, ex continenti acceptis litteris meis distracta re tua ueni: hoc: tibi quamdui uiuam praestabo annos decem. scio eni³⁵ quia ualde me bene ames'. quaero, cum et rem suam distraxerit Lucius Titius et ad eam profectus sit et ex eo cum ea sit, an ei ex his epistulis salario annum debeatur. respondit ex personis causisque cum cuius notio sit aestimaturum, an actio danda sit.

F(XYMO). Petrus except. 4, 49 = l. 57 (usque ad u. 16 acti sit)

¹ fides] species? ² ualeat: nam similiaue ins. ³ octauo decimo D. l. gem. ⁴ misit⁵ — (u. i.)? ⁵ propterea quod (dett.)?

1 adrogantie] sic, ut uoluit Schultingius similiterque etiam Cuiacius, scripsi propter B (Anon.): γιοθετούντα (sic) ΔΗΛΟΥΜΕΝ (cf. D. 45, 1, 38, 15), adrogatiō F² 6 contrahentium F² 8 id] XYMO, in F 12 nactus] naetus F² 14 ad quintum mucium om. F² | contrahendis siue F² 15 bone fidei XM | errore Y | interuenerit XMO Petrus | ut] aut XY | puta] ut puta Petrus 16 aut qui conductit] an qui conductit Petrus, om. X | aliud] et aliud Petrus, om. M | acti sit] FY, actum sit XMOC, acti sunt (u. l. acta sint, actum est) Petrus 18 societas F² 19 l. 58 om. F², suppl. F²: locum

habuisse ibi ubi supra legitur intellegitur e Basilicis confirmatque cum ordinem parilis eundem auctorum collocatio D. 31, 62. 63: l. 58 post l. 59 collocat F² eique collocationi faciem BS. l. c., ubi les quae nobis est 58 allegatur sub numero 59 20 naturali scriptis, deinde em. naturali F² 25 admisit] FYMO, misit XC 27 ἡμῖν] F, ἡμῶν Epitome 28 ob illi tigatus F² 29 interpositū F² 30 salutum F² 31 quo] qui F² | continentali continentur F² 32 distracta F² | uenit hoc F: ἐλθετ πρὸς με B (Anon.) 34 prefectus F² 35 eum] cum F